

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Zdravotně sociální fakulta

Zajištění potřeby výživy u pacientů monoteistických náboženství

Bakalářská práce

Mgr. Dita Nováková, Ph.D.

Monika Panušková

2010

Abstrakt

Jak už název práce, zajišťování potřeby výživy u pacientů monoteistických náboženství, říká, zabývá se práce výživou jako jednou ze základních potřeb každého z nás a seznámí čtenáře s monoteistickými náboženstvími.

Práce se skládá z teoretické a výzkumné části. Teoretická část je zaměřena na potřebu výživy a monoteistická náboženství, se kterými nás všeobecně seznámí. Věnuje se především daným výživovým specifikům a požadavkům vyznavačů dané víry na zdravotnické zařízení a ošetrovatelskou péči. Výzkumná část směřuje k objasnění této problematiky z různých úhlů pohledu. Z pohledu věřících daných monoteistických náboženství, ti nás seznámí se svými výživovými zásadami a se svými zkušenostmi ve zdravotnickém zařízení, sester na interních a chirurgických odděleních vybraných nemocnic, které nám poví, jak řeší požadavky těchto věřících, a v neposlední řadě i nutričních terapeutů, od kterých se dozvíme, jaké mají znalosti o jejich potřebách týkajících se výživy a jak jejich požadavky řeší.

Cílem práce je zjistit, jak je zajišťována potřeba výživy u pacientů monoteistických náboženství. Pro lepší orientaci byly stanoveny výzkumné otázky:

1. Znájí nutriční terapeuti v nemocnicích výživové zvláštnosti u monoteistických náboženství?
2. Je v nemocnicích pacientům monoteistických náboženství umožněno, dle zdravotního stavu, dodržovat jejich výživová specifika?

Z šetření vyplynulo, že nutriční terapeuti se často s pacienty monoteistického vyznání nesetkávají nebo spíše o jejich víře ani nevědí. Jejich znalosti proto nejsou velké, ale kdyby bylo potřeba, tak s pacientem specifika a požadavky na stravu prokonzultují nebo informace dostudují. Šetření dále ukázalo, že v nemocnicích se pacientům monoteistických náboženství snaží vyjít vstříc. Sestry většinou na žádost pacienta informují nutričního terapeuta. Ten s pacientem vše probere a společně najdou vyhovující řešení.

Výsledky šetření mohou být využity ke zkvalitnění uspokojování potřeby výživy u pacientů monoteistických náboženství.

Abstract

As suggested by the title “Meeting the Nutrition Needs of Patients – Followers of Monotheistic Religions”, the work deals with the nutrition as one of the fundamental needs of every person and it informs readers about monotheistic religions.

The work consists of a theoretical part and a research part. The theoretical part focuses on the nutrition needs and provides general information about monotheistic religions. It deals particularly with given nutrition specifics and requirements of followers of each given faith which affect healthcare facilities and nursing care. The research part seeks to explain the issue from various viewpoints. The information is provided by followers of the concerned monotheistic religions, who present their nutrition rules and their experience with healthcare facilities, by nurses from internal medicine and surgical wards of selected hospitals, who explain how they deal with the requirements of the believers, and, last but not least, by nutrition therapists, who present their knowledge of the relevant nutrition needs and how they address them.

The purpose of the work is to determine how the nutrition needs of patients following monotheistic religions are met. For better orientation the following research questions were formulated:

1. Are the nutrition therapists in hospitals familiar with nutrition specifics of monotheistic religions?
2. Are hospital patients, who are followers of monotheistic religions, allowed to observe their nutrition specifics with regard to their health condition?

The research has shown that nutrition therapists do not often meet patients who are followers of monotheistic religions or they rather do not know about their faith. Their knowledge is therefore weak but, if need be, they would be willing to consult with the patients their specific needs and requirements for food or to find necessary information in literature. The research has further shown that hospitals attempt to accommodate the needs of patients who are followers of monotheistic religions. If requested by the patient, nurses in most cases inform the nutrition therapist accordingly. The therapists then talk to the patient and they jointly find an acceptable solution.

The results of the research may be used to improve the quality of meeting the nutrition needs of patients who are followers of monotheistic religions.

Prohlášení:

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci na téma „Zajišťování potřeby výživy u pacientů monoteistických náboženství“ jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to ve zkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou universitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byli v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích .....

.....
Monika Panušková

Poděkování:

Touto cestou chci poděkovat své vedoucí práce paní Mgr. Ditě Novákové, Ph.D. za její vedení, vstřícný přístup a poskytnutí cenných rad souvisejících s touto bakalářskou prací.

OBSAH

Úvod	8
1. Současný stav dané problematiky	9
1. 1 Výživa jako potřeba	9
1. 2 Monoteistická náboženství	11
1. 2. 1 <i>Judaismu</i>	11
1. 2. 2 <i>Islám</i>	14
1. 2. 3 <i>Křesťanství</i>	16
1. 3 Specifika a zajímavosti ohledně života a stravování jednotlivých náboženství .	18
1. 3. 1 <i>Židovský domov, kašrut, modlitba</i>	18
1. 3. 2 <i>Svátky židovského roku</i>	20
1. 3. 3 <i>Islámský domov, stravování, stolování</i>	22
1. 3. 4 <i>Islámské svátky</i>	24
1. 3. 5 <i>Křesťanství</i>	25
1. 3. 6 <i>Křesťanství a svátky</i>	25
1. 4 Požadavky na hospitalizaci a sestru	27
1. 4. 1 <i>Židé a hospitalizace</i>	27
1. 4. 2 <i>Muslimové a postoj ke zdraví</i>	28
1. 4. 3 <i>Křesťan a nemocnice</i>	29
2. Cíle práce a hypotézy	30
2. 1 Cíl práce	30
2. 2 Výzkumné otázky	30
3. Metodika	31
3. 1 Použité metody a technika	31
3. 2 Výzkumný soubor	31
4. Výsledky	32
4. 1 Polostandardizované rozhovory se zástupci jednotlivých monoteistických	
<i>náboženství</i>	32
4. 1. 1 <i>Zástupce judaismu</i>	32
4. 1. 2 <i>Zástupce islámu</i>	33

4. 1. 3 Zástupce křesťanství	36
4. 2 Polostandardizované rozhovory se sestrami	38
4. 3 Polostandardizované rozhovory s nutričními terapeuty	51
5. Diskuze	60
6. Závěr	67
7. Seznam použitých zdrojů	68
8. Klíčová slova	71
9. Přílohy	72

Úvod

V naší společnosti se setkáváme s mnoha lidmi odlišných kultur a vyznání. Každý z nás se může setkat s tím, že člověk bude požadovat například volno, v pro nás zcela běžný den, ke splnění toho, co od něho jeho víra v daný významný den požaduje (6). Proto bychom měli pro ně mít jako civilizovaná společnost pochopení a neměli bychom se k nim otáčet zády.

Práce nás seznámí s monoteistickými náboženstvími, která mají největší počet vyznavačů ve světě. I v České republice se s nimi můžeme setkat a setkáváme. Konkrétně se jedná o křesťanství, judaismus a islám. Dozvíme se o jejich výživových specifikách a významných svátcích, které slaví v průběhu roku. Ty se vyznačují různými tradicemi a rituály. Zaměřujeme se na ty nejvýznamnější, což nám pomůže pochopit a porozumět zvykům pro ně symbolickým. Protože se bakalářská práce zabývá potřebou výživy, zmiňuje se více o těch tradicích a rituálech, které se vyznačují změnami ve stravovacích návycích.

Výzkumným šetřením se práce snaží objasnit potřebu výživy u pacienta monoteistického náboženství. Aby bylo šetření objektivní, jsou výzkumným souborem lidé vyznávající výše jmenovaná náboženství, kteří mají zkušenosti z hospitalizací, sestry a nutriční terapeuti v nemocnicích.

1. Současný stav

Každé náboženství má svá specifika. Pokud se zaměříme na zdravotnická zařízení, jsou pro nás důležité převážně odlišné stravovací návyky, protože právě potřeba výživy je jednou ze základních potřeb každého z nás.

1.1 Výživa jako potřeba

Každá lidská bytost má určité potřeby nezbytné k životu, které souvisí s nedostatkem nebo naopak s nadbytkem něčeho. Jejich neuspokojení vede k neklidu, nejistotě, pocitu ohrožení a tím k poruše celého organismu. Proto sestra musí vyhledávat potřeby lidí, jak v době zdraví, tak především v době jejich nemoci, protože právě nemocní potřebují při jejich uspokojování větší pomoc než zdraví (18).

Potřeba výživa je jednou ze základních biologických potřeb každého živého organismu, stejně jako například vyprazdňování, spánek nebo pohyb. V Maslowově hierarchii potřeb má své místo ve „stavebním“ patře pyramidy. Jde o potřebu, která se s nemocí modifikuje. Uspokojování výživy má vliv na celkový zdravotní stav jedince, průběh nemoci, ale i duševní pohodu, protože člověk je bio-psycho-sociální celek. Tato potřeba je ovlivňována řadou faktorů. Mezi fyziologicko-biologické řadíme samotnou funkci zažívacího traktu (příjem, trávení, resorbce a vylučování), věk, pohlaví, růst a vývoj, ale i zdravotní stav, dále psychicko-duchovní jako například osobnost člověka a jeho emoce, potřeby a zvyklosti. Také sociálně-kulturní, konkrétně jde o ekonomickou situaci, životní styl člověka, jeho etnickou příslušnost nebo náboženské vyznání, kterým se budeme podrobně zabývat. A v neposlední řadě sem patří i vliv životního prostředí, především kvalita vody, ovzduší a půdy (27).

Mluvíme-li o potřebě výživy, měli bychom se zmínit i o základních pravidlech správné výživy, kterými jsou: vyvážený energetický příjem základních živin a tomu odpovídající výdej, konzumace čerstvě připravené stravy, šetrná tepelná úprava, pestrý jídelníček, pravidelné stravování, v klidu, raději menší porce a častěji. Vhodné je celkový denní příjem potravy rozdělit do pěti porcí a to na snídani (patnáct procent), svačinu (deset procent), oběd (třicet pět procent), svačinu (patnáct procent) a večeři (dvacet pět procent). Dvě třetiny stravy by měli tvořit potraviny rostlinného původu a zbývající jednu třetinu strava živočišného původu. K dalším zásadám správné výživy

patří: vyvarovat se zbytečnému přisolování, omezit potraviny s vysokým obsahem cukru, tuku a každý den jíst ovoce a zeleninu, nejlépe v čerstvém stavu. Mezi základní složky potravy řadíme: z padesáti pěti procent cukry sloužící jako zdroj energie, z třiceti procent tuky, které mají stavební, ochrannou a energetickou funkci a jsou nezbytné pro vstřebávání vitamínů rozpustných v tucích, z patnácti procent bílkoviny jako stavební látku, vitamíny, které se rozpouštějí v tucích (A, D, E, K) nebo ve vodě (B, C, H) minerály včetně stopových prvků, jež se podílejí na ochraně organismu a v neposlední řadě i vodu. Voda se uplatňuje při přestavbě látek, rozpouštění živin, udržování tělesné teploty, látkové výměně a odvodu zplodin. Její potřebu ovlivňuje tělesná hmotnost člověka, jeho aktivita a samozřejmě i teplota a vlhkost ovzduší. Člověk by měl denně vypít dva až tři litry tekutin (17, 27).

Za zmínku stojí dietní systém. Co vlastně slovo dieta znamená? Jde o stravu, která je upravena dle stavu pacienta. Některé složky potravy obsahuje ve vyšším či menším množství nebo vůbec. Ordinuje ji lékař individuálně podle daného onemocnění. Všechny diety jsou v rámci možností chuťově i esteticky upravené a hygienicky nezávadné. Stravu podáváme většinou per os (ústy), ale stav pacienta může být natolik vážný, například bezvědomí či úrazy, že musí lékař zvolit vhodnější způsob příjmu potravy a to pomocí infuzních vaků do žíly nebo sondou zavedenou do žaludku či jejunu (27).

Při posuzování stavu výživy se používá antropometrické měření, kde hodnotíme výšku, váhu, hmotnostní index, kožní řasu a obvod svalu ramene, dále biochemické údaje, které získáváme z odběru krve a moče, pozorování klinických příznaků stavu výživy a výživová anamnéza. Důležité je i, co nejdříve odhalit pacienty s možnými riziky v oblasti výživy. Toho docílíme včasným hodnocením celkového zdravotního stavu, při kterém se zaměříme na příjem potravy, změnu tělesné hmotnosti, schopnost sebeobsluhy, pohyblivost, zažívací potíže, těhotenství, operační zákroky, hlavně v oblasti GIT (gastrointestinální trakt), onemocnění GIT, ledvin, štítné žlázy, nádorová, duševní choroby, závislosti (alkohol, drogy), radioterapie, užívání léků (saliciláty, antihypertenziva, antidepressiva, diuretika, cytostatika) (27).

Součástí potřeby výživy jsou také poruchy příjmu potravy. Co je to hlad a žízeň? Jde vlastně o pocit neuspokojení potřeby stravy či tekutin, po najedení a napití pocit zmizí. Nechutenství, ztráta chuti k jídlu, může být projevem somatické, ale i duševní poruchy. Nedostatečná výživa a hubnutí vede ke kachexii, což je celková tělesná slabost. Naopak hyperorexie (nadměrný pocit hladu) bývá zapříčiněn porušenou látkovou výměnou, třeba při diabetu mellitu. Odpor k určitému jídlu může pomoci signalizovat určité onemocnění, například k tučnému jídlu u onemocnění jater a žlučníku nebo k masu při maligním onemocnění žaludku. Oproti tomu tzv. zvláštní chutě se často objevují v těhotenství a krizových situacích. Porušené polykání se nazývá dysfágie, projevuje se jako pocit váznutí či ulpívání sousta doprovázeného tlakem za hrudní kostí. To může být příčinou zánětu jícnu, spasmu, tumorů. Dyspepsie je souhrn příznaků. Dělí se na žaludeční, která se vyznačuje říháním, pálením žáhy, nevolností i zvracením, a střevní, pro tu je typická plynatost, kručení v břiše, zácpou či průjmem. Vyskytuje se při onemocnění GIT a nitrobřišních orgánů (27).

1. 2 Monoteistická náboženství

Monoteistické náboženství (monoteismus) uznává pouze jednoho Boha. Práce se zabývá židovstvím (judaismem), islámem a křesťanstvím. I když vznikají stále nová náboženství, tradiční křesťanská víra má zastoupení v největším měřítku (15).

1. 2. 1 Judaismus

Nejstarší monoteistické náboženství je judaismus. Nebývá však popisováno jako náboženství, ale spíše jako způsob života. Jeho historie sahá více než 4000 let nazpět. Za otce národa považují Abrahama a Mojžíše za osvoboditele nového národa z egyptského otroctví až na okraj Zaslíbené země. Slovo žid vzniklo z názvu nejmocnějšího izraelského kmene Judy. Za symbol judaismu je považována židovská holubice, která symbolizuje naději, mír a čistotu. V čele židovským komunit stojí rabíni, kteří vykonávají funkci kazatelů a učitelů náboženství, ale i například soudců a vyučujících ve školách (1, 5, 8, 13).

Nejvíce židů asi sedm miliónů žije dnes v USA, kde se potýká víra s řadou problémů, jako například: synagogy nemají pro bohoslužby už takový význam, zvyšuje

se počet smíšených manželství, jejichž děti opouštějí tuto víru, proto bude nejspíš počet židů v budoucnu klesat. S početnou komunitou židů se můžeme setkat v Izraeli (přibližně čtyři a půl miliónů), ve Francii (pět set dvacet pět tisíc), v Kanadě (tři sta šedesát dva tisíc), v Británii (asi tři sta tisíc), v Argentině (dvě stě šest tisíc), na Ukrajině (sto osmdesát tisíc), v Africe (devadesát osm tisíc) a v Austrálii (devadesát pět tisíc). V České republice žije asi patnáct až dvacet tisíc židů (5, 15, 29).

Tanach je židovské písmo psané v hebrejštině, má 39 knih. Skládá se z 3 částí. Zákony (Tóra) znamená zákon nebo také učení. Jde o souhrn vědění o Bohu a jeho vztahu ke stvořenému světu. V užším slova smyslu se jedná o pět Mojžíšových knih: Genesis, Exodus, Leviticus, Numeri a Deuteronomium. Židé ji považují za největší dar Boha židovskému národu. Veřejně se z ní předčítá při bohoslužbách: ráno i odpoledne o sabatu, ráno o svátcích a každé pondělní a úterní ráno. Druhá část, Proroci (Nevi 'im), obsahuje historické knihy a soubory proslovů proroků. Její části se předčítají v synagoze o sabatech, svátcích a postních dnech. Třetí část, Spisy (Ktuvim), nemají takovou hodnotu jako předchozí části a bývá z nich předčítáno o svátcích. Židovská modlitební kniha se nazývá Siddur. Mezi její nejvýznamnější modlitby patří: Šema – židovské vyznání víry, Amida – požehnání jádru modlitby, Aleina – půvab Boha, modlení za Izrael a svět, Kadiš – modlitba za svatost, většinou při smutku za zemřelé (5, 12).

Synagoga (svatyně Izraele) se řadí mezi jednu z významných budov židovského náboženského života, ale domov patří na první místo. Nesmí v ní chybět svatostánek se svitky Tóry, který je umístěn před zdí obrácenou k Jeruzalému. Slouží jako místo k učení, shromažďování, modlitbám a bohoslužbám (5).

Modlitba je nejdůležitější povinností každého zbožného žida. Představuje závazek věrnosti k Bohu. Vykonává se individuálně v soukromí nebo veřejně v synagogách a to třikrát denně: ráno, odpoledne a večer. Věřící se obracejí k východu a předtím si umyjí ruce. Patří k ní tři hlavní symboly: talit (plášť), tefilin (modlitební řemínky) a jarmulka (čepička), tu nosí muži a symbolizuje úctu k Bohu (obnažená hlava = neúcta) (5, 24).

Sabat (Šabat) představuje každotýdenní den odpočinku, počínající pátečním západem slunce a konče sobotní nocí. Jedná se o jedno z Desatera přikázání. Židé si tím

pravidelně připomínají, že svět a život stvořil Bůh za šest dní a sedmý odpočíval. Tento den volna je určen pro studium Tóry, modlitby, bohoslužby, zpěv, procházky, jídlo a zábavu. Dodržuje se zákaz veškeré práce, obchodní činnosti, domácích prací, manipulace s ohněm a penězi, používání dopravních prostředků, elektřiny i telefonů a třeba i hra na hudební nástroje. V dnešní době se věřící snaží nalézt střední cestu těchto zákazů, dodržují sice klid, ale neodpustí si technické vymoženosti dnešní doby. Dopoledne před sabatem se vaří chutná jídla, uklízí dům, nesmí se oni opomenout koupel a ostříhání nehtů. Ve sváteční den si židé oblékají hezké šaty, na stůl položí sváteční ubrus, porcelán a příbory. Sabat probíhá takto: dříve než začne, zapálí matka s dětmi v domě alespoň dvě svíce. Modlí se nad nimi za blaho manžela a celé své rodiny a mává rukama před svícemi, což se považuje za symbol vstupu sabatového duchovního světla do domu. Potom požehnává rodině. Před jídlem si všichni umyjí ruce a usednou ke stolu. Jako první dostane každý kousek chaly (bílého chleba ve tvaru copů), ten posolí a zopakují požehnání. Následuje slavnostní večeře. Jí se maso a to tučná kuřata, křepelky, ryby, saláty a jiné pochutiny. Po ní následuje zpěv písní a modlitba. Ráno jde rodina na bohoslužbu do synagogy a pak se vrací domu na oběd. Tomu předchází zase požehnání, tentokrát nad dvěma bochníky chleba či macesy (nekvašeného chleba). Vlastní sabatový oběd se skládá opět z ryb, masa, různých lahůdek a typického pokrmu šouletu. Ten se připravuje z masa, morkových kostí, bílých fazolí, krup, brambor a vajec. Třetí jídlo o sabatu tvoří kousek chleba, ovoce a trochu ryby. Tento slavnostní den končí obřadem nazývaným Havdala, jde o to, že nejmladší člen rodiny zhasíná svíci vínem, poté matka nebo otec dají všem členům dokola přívonět z krabice s kořením, to má připomenout blížící konec sladkého sabatu (5, 8, 12, 23).

Mezi hlavní obřady životního cyklu patří: mužská obřízka (brit mila), která se provádí osmý den po narození a patří k základním příkazům judaismu. Dříve ji prováděl otec, dnes specialista (mohel). Probíhá v synagoze nebo v nemocnici za přítomnosti zástupců komunity. Při tomto obřadu se dítěti dává jméno. Dívky se pojmenovávají při první návštěvě otce v synagoze po jejich narození. Druhým významným životním cyklem je dosažení dospělosti, kdy se o třináctých narozeninách při obřadu bar micva

(tzv. syn příkázání) z chlapce stává plnoprávný člen náboženského společenství a od té doby je schopen plnit všechny dané povinnosti, hlavně může předčítat z Tóry. U dívek se tento obřad nazývá bat-micva (tzv. dcera příkázání), koná se ve věku dvanácti let a podařilo se ho prosadit teprve v minulém století. Dále následuje sňatek, který je vnímán jako nejšťastnější a nejsvatější stav každého člověka, jde o vytvoření ideálního prostředí pro děti, má přinášet radost a štěstí, veselí a blaženost, potěchu a rozkoš, pokoj a přátelství. Svatebnímu dni předchází tři tradice: ženich předčítá v synagoze z Tóry, nevěsta se očišťuje v rituální lázni a týdenní oddělení snoubenců před obřadem. Svatbu v synagoze smí mít pouze židé, nesmí být o sabatu a svátcích. Před sňatkem muž podepisuje smlouvu (ktuby) za zodpovědnost. Samotný obřad probíhá venku pod baldachýnem, což symbolizuje základ budoucího domova. Společně vypijí sklenici vína, to je symbolem společného údělu. Obřad se zakončuje rozdrčením sklenice nohou ženicha. Po té je pár odveden do tiché místnosti, kde si užívají manželství. Až potom se koná svatební hostina. Posledním životním cyklem jedince je smrt, která značí nevyhnutelný konec dobře prožitého života. Chevry kadiši (skupina zbožných mužů a žen), jejichž povinností je být s umírajícím člověkem až do konce a pak zařídit pohřeb. Jde o projev pravé micva (akt lásky bez myšlenky na odměnu). Tradice předepisuje pohřbení do čtyřiaadvaceti hodin po úmrtí (5, 12, 24).

1. 2. 2 Islám

Islám je nejmladší náboženství na světě s rychlým vzrůstem. Vznikl na počátku 7. století n. l. v arabské poušti. U nás se první zmínky o islámu vyskytují v středověkých spisech. Stvořitel a vládce se jmenuje Alláh. Jeho největším prorokem je Mohamed (Muhammad). Toho uznávají za Posla, skrze kterého Bůh sesílá úplné a konečné zjevení, a pokládají ho za vůdce, člověka rozdávajícího naději a léčitele. Za střed islámu se považuje Mekka, rodné místo Mohameda). Posvátným jazykem je arabština. Ke svatým knihám islámu patří Korán a tzv. Sunna o životě Mohameda. Věřící se nazývají muslimové (1, 5, 8, 10, 28).

Islám má asi jednu miliardu a dvě stě milionů svých stoupenců, z toho vyplývá, že každý pátý člověk na světě patří mezi jeho vyznavače. Mezi typicky islámské země

řadíme: Súdán, Saudskou Arábii, Alžírsko, Irák, Írán, Sýrii, Spojené arabské emiráty, Somálsko, Indonésii. Mnoho muslimů se nachází i v USA, Nigérii, Číně. V Evropě se setkáváme s poměrně početnými islámskými komunitami, například v Albánii, Makedonii, Itálii, Německu, Francii. V České republice žije přibližně dvacet tisíc muslimů (5, 8, 22, 28).

Arabští vědci se podíleli na rozvoji farmacie, zvěrolékařství a medicíny: prováděli císařské řezy, oční operace, odstraňovali močové kameny, zavedli postupy v chirurgii jako zašívání ran a obvazování. Nejvýznamnějším lékařem byl Avicenna. Zakládali první zdravotnická střediska a první středověkou školu farmacie (3, 28).

Pět pilířů nebo-li povinností muslima:

Víra v Alláha (šaháda), každý kdo ji pronese, i když neupřímně, se stává formálně muslimem. Modlitba (salát) vykonává se povinně pětkrát denně s tváří otočenou k Mekce a s rituální očistou, čistota představuje půl víry. Almužna (zakát) jde o obdobu křesťanských desátků, dříve byla povinná, dnes dobrovolná. Dodržují ji jen v některých zemích, například v Saudské Arábii. Slouží pro chudé nebo i jako výkupné za zajatce cestujících lidí. Půst (Sam) provádí se v měsíci ramadánu (viz. 1. 3. 4 Islámské svátky). Pouť do Mekky (hadždž) má vykonat alespoň jednou za život každý dospělý, tělesně a duševně zdravý muslim (9, 11, 12).

Svatou a uctívanou knihou islámu je Korán. Muslimové ho považují za nejvyšší autoritu a věří, že ho sdělil Alláh přes Proroka Mohameda. Představuje hlavní zdroj informací v duchovních záležitostech a také v běžných světských potřebách každodenního života. Skládá se ze sto čtrnácti kapitol a předčítá se při modlitbách. Považuje islám za jediné náboženství a vyzdvihuje mír. Překlad a vydání Koránu v češtině se datuje na začátku 20. století (10, 14, 22, 28).

Mešita se vyznačuje kupolí a jedním nebo čtyřmi minarety, uvnitř se nachází police na boty, vzorové koberce v pestrých barvách a výklenek ve zdi (mihráb), který značí směr k Mekce. Plní funkci centra města, slouží jako, budova soudu a i místo modliteb (5, 11).

Modlitbě předchází rituální očista a to mytí obličeje, rukou a nohou vodou, pískem či hlínou. Koná se pětkrát denně: ráno za svítání, v poledne, odpoledne, večer

při západu slunce a v noci. Muslimové ukleknou na modlitební koberec (sadždžáda) a vezmou si korán. Modlit se nemusí menstruuující ženy a nemocní. Ortodoxní muslimové vykonávají modlitbu i v nemocnici, proto bychom jim měli zajistit klidné prostředí a nevyrušovat je (3, 19, 28).

Muslimské ženy jsou podřízené muži, bez jeho doprovodu nesmí chodit na veřejnost. Většinou bývají vyloučené z podnikatelského i veřejného života. Muž může mít čtyři manželky, pokud pocítuje, že jedna nenaplnuje jeho sexuální, reprodukční a jiné požadavky. Protože většinou ženy nepracují, musí se muž o všechny postarat. Od první menstruace musí chodit dívky zahalené, do jaké míry záleží na tradicích dané země, od závoje nebo šátků po celé zahalení rouchy (čador). Prioritní funkcí žen je rodit děti a vychovávat je. Z dětí má nejvýznamnější postavení nejstarší syn, v některých zemích se narozená děvčata nevpisují ani do matrik. O rozvodu rozhoduje muž, jemuž stačí říci před svědky třikrát za sebou: Rozvádím se s tebou (taláq) a jsou rozvedeni. Ženě poté nezbude nic jiného než se vrátit ke své původní rodině. Partnery dětem většinou hledají rodiče, proto se většinou stává, že se snoubenci poprvé setkávají až na svatbě. Žena se musí provdat pouze za muslima, ale muž si smí vzít i nemuslimku, ale děti musí vychovávat v islámské víře (8, 11, 19).

V islámu se setkáváme s obdobou židovského sabatu, ten připadá na pátek, ale není to tak posvěcený den. Koná se společná modlitba celé obce v mešitě nebo na modlitebním prostranství a páteční kázání. Práce se většinou přerušuje jen po dobu bohoslužby, ale v některých zemích se nepracuje a školy i obchody se zavírají (6).

1. 2. 3 Křesťanství

Křesťanství je největším náboženstvím světa a zahrnuje přibližně dvě miliardy vyznavačů, což je a přibližně třicet dva procent celé světové populace. Dnes zaznamenalo velký nárůst v Africe, Asii a Latinské Americe. Díky celosvětovému rozvoji se kombinuje s místní vírou a tím dochází ke vzniku nových náboženství a sekt, kterých je více než dvacet tisíc a mající kořeny v křesťanství. Dělí se na tři základní větve: římský katolicismus, pravoslaví a protestantismus. Největší je římskokatolická církev, která má asi miliardu dvě stě milionů vyznavačů. Pro ně je Kristus skutečnou

hlavou církve, i když za pozemskou hlavu uznávají papeže. Zaměřuje se na církev jako instituci, svátosti a tradice tj. církevní učení i praxi, a také nesmíme zapomenout na Bibli. Pro pravoslavné jsou v popředí též tradice, dále liturgie a opět i Bible. Oproti tomu protestantismus trvá na autoritě Písma před tradicemi a církev tolik nehierarchizuje. Dnes zaznamenalo rychlý rozvoj charismatické křesťanství, které má kořeny v protestantství, ačkoli se vyskytuje i v římském katolictví. Pro ně autoritu představuje Bible, ale důraz klade na zkušenosti věřících s duchem svatým a zázraky (5, 15).

Křesťanství vychází z judaismu a je spojeno s osobou Ježíše z Nazaretu. Ten je věřícími uznáván za Syna Boha i Syna Člověka. Cestoval, kázal a uzdravoval. Nakonec byl ukřižován a poté z mrtvých vstal. Za základ křesťanské víry je považována právě Ježíšova smrt a jeho vzkříšení. Věřící si jeho smrt vykládají jako odpuštění hříchů a jeho zmrtvýchvstání symbolizuje, že smrtí vše nekončí. Letnice čili Svatodušní dny jsou považovány za zrození křesťanské církve. I když dříve církev nebyla zcela jednotná, zůstávala nerozdělená až po pádu Římské říše však byla rozdělena na východní a západní (5, 8, 12).

Víru křesťané vyjadřují účastí na svatém přijímání. Lidé na Boha pohlížejí jako Otce, Syna a Ducha svatého. Holubice je pro ně symbolem Ducha svatého. Ve 20. století zaznamenalo křesťanství vzestup v počtu jeho vyznavačů, v celém světě je víc křesťanů než v předchozích stoletích dohromady. Nejvíce se jich nachází v Americe a Africe (5, 8, 12).

Svatá kniha křesťanů se jmenuje Bible. Obsahuje historii, právo, proroctví, poezii, mudrosloví, listy a evangelia. Čte se z ní při soukromé i veřejné bohoslužbě. Věřícím poskytuje znalosti o Ježíši, a proto je základem církevní výuky. Skládá se ze dvou částí: Starého a Nového zákona. Starý zákon vychází z židovského Písma, je psán hebrejsky. Skládá se z 39 knih. Židé se nejvíce zajímali o prvních pět knih nebo-li Tóru a však křesťané se zabývali celým Starým zákonem. Nový zákon je v řečtině a obsahuje 27 knih, 4. evangelia (Marek, Matouš, Lukáš a Jan), Skutky apoštolů, 21 dopisů nebo-li epištol a knihu Zjevení. Popisuje život, smrt a vzkříšení Ježíše. Místem bohoslužeb jsou hlavně kostely a kaple. Nachází se v nich oltář, kde se

při přijímání podává chléb a víno, dále křtitelnice s vodou, zpovědnice, kazatelna a většinou ani nechybí barevná mozaiková okna (5, 12).

Svátosti jsou obřady či rituály, které objasňují věřícím tajemství Kristova vtělení, smrti a vzkříšení. Používají se různé materiální složky jako například víno, chleba, voda, či oleje, jež symbolizují duchovní požehnání. Římskokatolická a ortodoxní církev má sedm svátostí. Sváté přijímání, při němž se podává chleba a víno, to symbolizuje Ježíšovu smrt. Křest je obřad, který přijímá novorozence (někdy i věřící dospělí) do řad církve, při němž dochází k očištění člověka od hříchů. Břimování znamená přijetí věřícího za plnoprávného člena církve. Při smíření jde o zpověď z hříchu a následné odpuštění. Poslední pomazání provádí se u nemocných či umírajících olejem (tzv. poslední svaté přijímání). Vysvěcení se týká duchovních, kněží a biskupů sloužících v kostelích. Od stupně vysvěcení se odvíjí postavení těchto osob. Sňatek probíhá v podobě svatební mše, při níž si muž a žena navzájem podávají chleba a víno. Ne každá církev uznává všechny tyto svátosti (2, 5).

Pro křesťany je dnem odpočinku neděle a jak se uvádí ve čtvrtém přikázání Desatera: nemá nikdo vykonávat žádnou práci, stejně jak učinil Bůh, který stvořil svět za šest dní a sedmý odpočíval (16).

1. 3 Specifika a zajímavosti ohledně života a stravování jednotlivých náboženství

Tato kapitola se zabývá specifiky vybraných náboženství, podrobněji stravovacími, a také svátky a k nim vztahujícím se pravidlům.

1. 3. 1 Židovský domov, kašrut, modlitba

Domov je pro židy posvátný prostor, který neslouží jen k bydlení, ale i oslavám svátků. Jde také o místo plné laskavosti, lásky, pohostinství a poskytuje i střechu nad hlavou příbuzným, přátelům i cizincům. Otec má postavení jako hlava rodiny a náboženská autorita, zatímco na matku připadá úcta a respekt. V manželství se klade důraz na cudnost a věrnost. Ve všech místnostech v horní části dřevních sloupků má být umístěna mezuzah (kousek pergamenového svitku ve schránce obsahující slova Šemy).

Při vstupu či odchodu z domu se žid políbenými prsty dotkne mezuzy, což symbolizuje lásku k Bohu a Tóře (5, 24).

Kašrut je název pro přepisy týkající se potravin. Košer v překladu znamená čistý nebo dovolený, proto se tak označuje strava připravovaná obzvlášť pečlivě s přesnými pravidly přípravy (5, 24).

Mezi povolené tzv. čisté patří maso přežvykujících sudokopytníků, konkrétně jde o hovězí, kozí a skopové, ale i například vysoké zvěře, antilop či gazel, dále domácí drůbež, kachny, husy, bažanti, koroptve a křepelky, ryby s ploutvemi a šupinami. Ovoce, zelenina, zrní a ořechy se musí před konzumací prohlédnout, aby v nich nebyl nějaký červ nebo hmyz, neboť ti potravinu znehodnotí. (5, 8, 13, 24).

Mezi zakázané se řadí krev, nečisté maso, konkrétně jde o vepřové, králičí, velbloudí, koňské, oslí, hlodavců, masožravců i tlustokožců, vodních živočichů bez šupin a žáber s ulitou či krunýřem, mezi ně patří především humři, mušle, mlži, úhoř. Dále maso volně pobývajících ptactva, například dravých ptáků, mrchožroutů a třeba i netopýrů. K nepovoleným potravinám patří i veškeří plazi, obojživelníci, měkkýši, korýši i hmyz (5, 8, 13, 24).

K dalšímu zpracování se může používat maso zvířat zabitých rituální metodou, dle pravidla šchity, jde o podříznutí hrdla, pro zvíře je to nejméně bolestivé a zároveň z něho vyteče většina krev. Před vlastní přípravou se maso nasolení a máčí ve studené vodě, přičemž se z něho odstraní veškeré zbytky krve. Maso k spotřebě je možno připravit ještě jedním povoleným způsobem a to tak, že se trochu nasolí a opeče na otevřeném ohni. Připravují se tak například játra. Dále se z masa musí odstranit tuk a hlavní žíly. Tímto postupem se maso stává požitelným, tzv. kašer (5, 8, 13, 24).

Maso a mléčné výrobky musí být připravovány odděleně v nádobách pro ně určených a používá se i jiné nádobí a přístroje. Tyto pokrmy nesmějí být společně na stole a dokonce nesmějí být skladovány vedle sebe. Za nepřipustné se bere i pití kávy s mlékem po masitém jídle, minimální odstup mezi tím má být minimálně šest hodin. Židovskou snídaní tvoří chleba s marmeládou a různé sýry, nesmí chybět mnoho čerstvého ovoce a zeleniny. Hlavním a vydatným jídlem dne je oběd, který se skládá z předkrmu, tím jsou olivy, feferonky či nakládané okurky, poté následuje hlavní chod.

Židé mají rádi například mleté hovězí nebo skopové maso, pečené skopové s chlebem či cizrnové kaše. Večer jedí židé oproti předchozím jídlům nejmenší a lehčí porce (5, 8, 13, 24).

Před každým jídlem si židé umyjí si ruce, usednou ke stolu a požehnají si nad kouskem chleba. Nají se a teprve poté následuje vlastní modlitba: „Buď požehnaný, ty Věčný, náš Bože, Králi světa, který ve své dobrotivosti sytíš celý svět přízní, milostí a milosrdenstvím, dáváš chléb všemu tělu, neboť na věky trvá tvoje milost. Skrze tvoji navždy trvající velikou dobrotu nám nikdy nechyběl pokrm a kéž nám navěky nechybí pro tvé veliké jméno. Neboť ty sytíš a krmíš všechny, jsi ke všem dobrotivý a připravuješ pokrm pro každé své stvoření, které jsi stvořil. Buď pochválen, ty Věčný, který všechny nasycuješ! (Siddur)“ (21, str.144).

1. 3. 2 Svátky židovského roku

Židovský rok se dělí na 12 lunárních měsíců, to je 354 dní. Jejich rok začíná zářím a datuje se od stvoření světa v roce 3760 př. n. l. Všechny svátky v roce spolu souvisejí a píše se o nich i v Tóře. Předchází jim různé přípravy, jak jednotlivců, tak i celých synagogálních obcí. Symbolizuje je také odpočinek od práce, půsty či konzumace určitých jídel (5, 6, 8).

Židovský rok začíná svátkem Roš ha-šana (Nový rok). V tento den se v nebi otevrou tři knihy, do první jsou zapisováni hodní lidé, do třetí zlí a do druhé ti, co mají ještě deset dní, což je období mezi Roš ha-šana a Jom Kipur, šanci dostat se do nebe. Mezi tradiční jídla, která mají svůj význam, řadíme: chalot (kulaté pečivo) značí koloběh roku, jablka namočená v medu symbolizující dobré časy, ryby jako symbol plodnosti. Rybí hlavy, hovězí mozeček či jazyk znamenají, že budeme nahoře a ne dole u ocasu, hodně mrkev symbolizující rozmnožování zásluh, granátová jablka značí přání pro dobrý a plodný rok, pórek vzdaluje nepřátele. Dále se také jí hovězí či drůbeží vývar, maso, ale i sladkosti. Pije se sladké bílé víno, které symbolizuje čistotu. Naopak je důležité se vyvarovat ořechům, neboť značí hřích. Všichni lidé by se měli chovat štedře a podělit se o jídlo s chudšími (5, 6, 23).

Jom kipur (Den smíření) je nejsvětější a nejvýznamnější svátek, jde o desátý den od Roš ha-šana. Dodržuje se pětadvacetihodinový půst, který očišťuje duši a povzbuzuje k pokání. Týká se konzumace jídla a pití, mytí, používání kosmetiky, nošení kožené obuvi a také pohlavního styku. Děti se však celý den postit nemusí. Nejezdí ani žádné dopravní prostředky a televize nevysílá. Před svátkem je důležité dobře se najíst. Podávají se dvě teplá jídla slavnostně upravená. Jedí se hlavně ryby a maso, vyloučit by se měla těžce stravitelná jídla a náročná na přípravu i alkohol. Před jeho počátkem se zapalují svíce, které hoří po celý den. Obřad se odehrává v synagogách, kde se židé setkávají s Bohem a modlí se za odpuštění. V některých židovských obcích se můžeme setkat s tradicí vkládání hříchů na kohouta, ze kterého se poté uvaří polévka. Před koncem svátku Jom kipur si lidé předávají přání k novému roku a po denním půstu odcházejí domů na slavnostní večeři (5, 6, 8, 23).

Sukot (Svátek stánků) jde o jeden z dožínkových svátků, který vychází z oslavy sběru ovoce a vína. Trvá sedm či osm dní dle obce. V tento den se staví otevřené stánky v domovech a synagogách. Židé v nich pobývají, stravují se, studují, hrají si, radují se a připomínají si stvoření světa Bohem. Také se třese citrónovníkem, palmovými listy, myrtou nebo vrbovým proutím (5, 6, 12).

Simchat Tóra (Svátek Radosti z Tóry) začíná po Sukotu. Předčítají se cykly z Tóry, což symbolizuje její věčnost (5).

Chanuka (Svátek světel) slaví se osm dní v prosinci. Tóra se o něm nezmiňuje, protože vznikl pouze na legendě, kdy židé nečekaně vyhráli nad králem Antiochovem IV, jež znesvětil Chrám. K jeho novému vysvěcení poté bylo potřeba čistého oleje, který hořel osm dní, přestože měl olej jen na den. Oslavuje se právě ono zasvěcení Chrámu. Každý den svátku se zapaluje svíce na osmiramenném svícnu zprava doleva. Odpočívá se od práce, lidé se nemají hádat, vládne radostná nálada, hrají se hry, zpívají písničky, dávají se dárky. Konzumují se hlavně jídla smažená na oleji a olejové pečivo. Také se jí mléčná jídla a sladkosti z něj, která připomínají příběh Judyty, která dala syrskému generálovi mléko oslic, jež působí jako silný alkohol, a poté mu usekla hlavu. Z tohoto židovského svátku vychází křesťanská tradice adventního věnce (5, 6, 23).

Pesach (Svátek nekvašených chlebů) šlo původně o oslavu sklizně ječmene, ale oslavuje se jím osvobození z egyptského otroctví. Jde o jarní svátek, obdoba velikonočních svátků, trvá 8 dní. Před ním se musí dům uklidit a nesmí v něm být nic z chamecu (kvašeného těsta). Konají se speciální bohoslužby, předčítá se Tóra, vyprávějí se příběhy o osvobození z otroctví a zpívají oslavné písně. Večer usedne celá rodina k sederové večeři, při níž se používá speciální nádobí i příbory. Otec požehná nad sklenicí vína a na stůl se položí sederová kulatá mísa. Podávají se jídla, která mají připomínat exodus: tři macesy (nekvašený chléb) symbolizují rychlý odchod z otroctví (chléb jim ani nestačil vykynout), maror (hořké byliny) zase utrpení a hořkost v otroctví, petržel a celer naději, charoset (směs oříšků, vína a jablek) maltu na stavbu egyptských domů a slaná voda připomíná slzy otroků. Na stole také nesmí chybět pečená holenní kost z beránka symbolizující oběť a vejce natvrdo zase zármutek nad zničením Chrámu. Při tomto svátku jsou k jídlu zváni i chudší lidé (5, 6, 8).

1. 3. 3 Islámský domov, stravování, stolování

Všichni členové rodiny spolu žijí a hospodaří s penězi. Ti co si vydělávají, dávají svůj plat do společné pokladničky. Do práce chodí každý den, v některých zemích se však dodržuje páteční den klid. Jejich domov se dělí na část soukromou a pokoj pro hosty, protože muslimové se vyznačují velkou pohostinností. Jejich pohoštění se skládá z kávy s kardamomem či čaje s mátou nebo pistáciemi a ovoce například hroznové víno nebo broskve (3, 7).

Jídlo vaří matka s dcerami, jeho příprava trvá zhruba tři hodiny. Jako předkrm se podává zelenina za studena upravená, masové pochoutky a chlebové placky. Hlavní a typický oběd se skládá se žluté rýže a masa. Příklady přípravy jídel v Jordánsku: kuře restované na oleji s cibulí, květákem i brambory a samozřejmě s kořením, například kari nebo bobkový list. To se poté zalije vodou a vsype se rýže, po jejím uvaření se jídlo může podávat. Ryby se jen restují, skopové maso se vaří s rýží třeba v kyselém mléce. Servíruje se na velkém podnose. Na něj se nandá rýže, ta se posype opraženými burskými oříšky nebo mandlemi, a položí se na ni maso. Pokrm se může ještě dozdobit petrželí, půlkami citrónu či rajčaty. Na stole nesmí chybět placky pita-chleba, mističky

s jogurtem, popřípadě s nějakou omáčkou, a olivy. Pokud jde o nějaký významný oběd, na stůl se přidávají studené i teplé saláty, které obsahují většinou rajčata, okurky, papriku, cibuli, petržel, olivový olej, šťávu z citronu, dále třeba baklažán, česnek, jogurt a nesmíme opomenout ani ředkvičky, které se považují za něco výjimečného. Tradiční zákusek se dělá z lískového těsta, medu, ořechů, datlí, fiků a různého sušeného ovoce (3, 7, 8).

Stoluje se buď u stolu, nebo na podlaze, na níž se položí igelitový ubrus. Jídlo nosí dcery, pokud tyto nejsou doma či je nemají, tak roznos stravy připadá na syny. V domácnosti jí většinou pravou rukou, levou rukou se do talíře sahat nesmí, ale používá se k nabírání jídla ze společných misek pomocí naběračky. Každá mistička obsahuje jeden chod a postupně si všichni strávníci proti směru hodinových ručiček nandávají. Členové rodiny se stravují postupně, jak přicházejí domů. Zbylé jídlo se vrací vždy do hrnců a po příchodu dalších strávníků se ohřeje a znovu podává. Říháním po jídle se vyznává pochvala kuchařce. K pití se podává voda, která se pije ze společných sklenic (7, 8).

Pokud jde o hosty, tak ti jedí o samotě, ale musí jít o příbuzné. Jedná-li se o více hostů bez příbuzenského vztahu, stravují se společně se zdejšími, avšak odděleně ženy a muži. Jejich zásadou je také, že hosté nesmějí pomáhat hospodyně (7).

Ve velkých městech se stravují odlišně, jedí více čerstvé zeleniny, pokrm si nandávají naběračkou do svých talířů, používají vlastní příbor, skleničku a sedí u stolu (7).

Muslimové se stravují přiměřeně a zdravě, jak jim nakazuje Korán. Pokud by však muslim hladověl, smí požit i zakázané jídlo (5, 28).

Povolené potraviny (=halál): hovězí, drůbeží, ryby se šupinami, pijí čaje, ovocné a rajčatové šťávy a pitnou vodu. Jedí hodně rýži, luštěniny, ovoce a zeleninu. Potrpí si na černé silné kávě s cukrem (3, 5, 8, 28).

Zakázané (=harám): maso zvířat, které bylo zabito neznámým způsobem, obsahující krev, uhynulo samo a obětní zvířata, vepřové maso ani jídla připravovaná na vepřovém tuku, protože jde o nečisté zvíře, uzeniny, alkohol i strava na něm upravovaná (3, 5, 8, 28).

Ale i povolené potraviny se musí připravovat podle daných zásad. Jde hlavně o způsob zabíjení zvířat. Jednou ze zásad je, že musí být zabity rychle s co nejmenší bolestí a utrpením. Proto se volí způsob podříznutím hrdla ostrým nožem. Dále by také u usmrcení neměla být přítomna jiná zvířata. Čistotu masa zaručuje právě ono rituální zařiznutí (dhabh) povoleného zvířete, které probíhá tak, že muslim nejprve pronese daná slova (basmaly), rozřízne zvířeti krční tepnu a nechá ho vykrváct. Tím ho zbaví krve nebo-li znečistění (nadžas). Závěrem je nutné podotknout, že žádné zvíře by nemělo být zabito bezdůvodně ani týráno (5, 14).

1. 3. 4 Islámské svátky

Islámský rok se počítá od roku 622, kdy Mohamed přišel do Medíny, skládá se z 12 lunárních měsíců. Je o 11 dnů kratší než sluneční. Den začíná západem slunce, tak jako v židovském roce (6).

Muharram (Nový rok) je první den muslimského roku. Muslimové si dávají dárky v podobě cukrovinek a vyprávějí příběhy o Mohamedovi. Pro některé věřící však nemá žádný význam (6).

Postní měsíc ramadán jde o devátý měsíc muslimského kalendáře. Od východu do západu slunce se muslimové celý měsíc modlí a postí. To znamená, že nesmí nic jíst, pít, kouřit a provádět pohlavní styk, ale třeba i používat zubní pastu nebo žvýkačku nebo dokonce polykat sliny. Věřící by se měli vyvarovat neshod a pomluv. Dochází k očištění těla i duše. V noci se nepostí, slavnostně večeří, navštěvují se, veselí a věnují se i četbě Koránu. Jedná se o fyzicky náročný rituál, proto je úplně prominut nevyлéčitelně nemocným, starým a lidem vykonávajícím fyzicky náročnou práci. Malé děti se postí individuálně a tuto tradici začínají přijímat mezi sedmým až desátým rokem života. Těhotné a kojící ženy, nemocní a cestující ho mohou odložit, až budou moci. Postit se však nesmějí ženy, které menstrují. Půst může nahradit zajištění výživy jednomu chudému po celý měsíc. Tento měsíc se vyznačuje jako doba pokání, smíření a péče o chudé. Měsíční postní doba končí dvoudenním svátkem, při kterém se muslimové veselí, navštěvují a dávají dárky, hlavně dětem (6, 8, 9, 14, 19, 28).

Íd al-fitr (Svátek ukončení postu) ukončuje měsíc půstu, trvá tři dny. Lidé si dávají dárky ve formě cukrovinek. Jde o obdobu díkuvzdání, umožnění dodržení půstu a prominutí předsudků. Pro tento svátek je symbolické navštěvovat příbuzné a známé a také obdarováním chudých (6).

Íd al-adhá (Svátek obětí) je nejvýznamnější svátek, probíhá čtyři dny. Lidé se odevzdávají Bohu a věří v jeho milosrdenství. Bůh se v minulosti zřekl dětské oběti, místo toho si vzal ovci. Bohatší muslimové si to připomínají tím, že kupují ovce, které dle pravidel porazí a snědí spolu s příbuznými a chudými. Jí se také pilav (rýže), saláty, zelenina a jablečný pokrm. Dále se navštěvují mešity, čte se z Koránu, finančně se pomáhá chudým a obdarovává se dárky. V tomto období se koná Hadždž (Pout' do Mekky) (6).

1. 3. 5 Křesťanství

Křesťané nemají žádná zvláštní specifika ve stravování, ani určeno, co mohou či nemohou jíst. Stravovat by se měli střídme a ne se přejídat nebo v opačném případě hladovět. Co se týká pravidel křesťanského života ohledně stravování, stojí za zmínku dodržování období půstu a hodování. Jejich normální přijímání potravy v průběhu roku přerušují půsty, které slouží k uvědomění si stravování v náležitých mezích a toho, že dokážou mít nadvládu nad svými vlastními chutěmi, a na druhé straně hodování, což prezentuje jídlo jako dobrou věc. Po půstech následují hodování, která oslavují příchod Krista o Vánocích a jeho zmrtnýchvstání o Velikonocích (26).

1. 3. 6 Křesťanství a svátky

Křesťanský rok se počítá jako slunečný, má 365 dní a církevní, který je dán podle velkých svátků. Letopočet se počítá od roku 0, kdy se datuje narození Krista. Mezi nejvýznamnější křesťanské svátky patří Velikonoce, Letnice a Vánoce (5, 6).

Masopust jde o třídní svátek, datuje se mezi 1. únorem až 7. březnem. Předchází mu tzv. tučný čtvrtek“, kdy se dělá zabijačka, tradičně se také peče vepřová pečeně se zelím. Člověk by měl hodně jíst a pít, což symbolizuje rok plný síly. O masopustní neděli se vaří bohatý oběd a následuje masopustní zábava, která trvá

do rána. Svátek končí v úterý, kdy se konají průvody maškar, divadelní představení a nechybí ani bohatá hostina. Poté začíná předvelikonoční čtyřicetidenní půst (30).

Pašijový týden je poslední týden čtyřicetidenního půstu, jde o vzpomínku na Kristovo utrpení. Začíná Škaredou, Černou či Sazometnou středou, název vznikl z tradičního vymetání komínů. Někteří křesťané si nechávají na čelo nakreslit křížek z popela jako znak pokání za své hříchy. Lidový obyčej říká, že kdo se v tuto středu mračí, bude tak činit každou další středu. Následuje Zelený čtvrtek, kdy se jí zelená strava jako špenát, zelí, a poté bude člověk celý rok zdravý. Tradičně chodí mládež s řehtačkami a hrkačkami, jejichž zvuk nahrazuje zvonění zvonů, které odletěly do Říma. Na tento den připadá poslední večerí Páně. Velký pátek je den ukřížování Ježíše a zahrnuje ho veliký smutek. Nekonají se mše a při bohoslužbě se čtenou texty a zpívá se. Dle lidové víry se země otevírá a odhaluje na chvíli ukryté poklady. Se zemí se nesmí hýbat, proto se pozastavuje práce na poli. Poslední den čtyřicetidenního půstu připadá na Bílou sobotu, název vznikl podle bílého oděvu křtěných lidí. Koná se obřad na počest zmrtvýchvstání Ježíše Krista. Zvykem je nošení svíček do kostela, které se posvěcují zapálením od posvěceného velikonočního paškálu (4, 5).

Velikonoce symbolizují Zmrtvýchvstání Ježíše a vítězství života nad smrtí. Jedná se o nejstarší křesťanský svátek. O Neděli velikonoční nebo-li Božím hodou velikonočním kněz světí tradiční pokrmy jako beránka, mazanec, vejce, chléb, víno. Ty se poté o slavnostním obědě sní. Také se malují vajíčka. Pondělí velikonoční je bohaté na zvyky. Jde hlavně o tradiční pomlázku tzv. mrskáci pondělek. Muži šlehají ženy pomlázkami z vrbového proutí, aby neuschly a byly celý rok zdravé, veselé a pilné. Ty jim za to dávají malovaná vajíčka. Někde chodí v úterý s pomlázkou ženy nebo muže polévají vodou, aby byli svěží (4, 6).

Příchod Ducha svatého mezi lidi se slaví o Letnicích a datuje se padesát dní po Velikonocích (6).

Adventní doba trvá čtyři neděle před Vánoce, kdy se postupně zapalují svíčky na adventním věnci. Jde o dobu postní a čeká se na příchod Ježíše. Samotné Vánoce vrcholí narození Ježíše. Mezi poměrně mladé tradice s nimi souvisejícími patří stavění jesliček a vánoční stromek, který považujeme v dnešní době za jeden z nejhezčích

a nejpoetičtějších symbolů Vánoc. Štědrý den/večer (24. /25. 12.) je spojen s narozením Krista. Váže se k němu řada zvyků, například půst a následné vidění zlatého prasátka, pouštění lodiček, rozkrajování jablíček, políbení pod jmelím, zpívání koled, dárky pod stromečkem. Také probíhají tradiční bohoslužby, které jsou v celém roce nejnavštěvovanější. 1. svátek vánoční - Boží hod vánoční (25. 12.) oslavuje narození Ježíše. 2. svátek vánoční - Svátek svatého Štěpána (26. 12.) pamatuje ukamenování jednoho z apoštolů za své kázání. Na některých vesnicích se ještě chodí koledovat, což symbolizuje přání zdaru pro příští rok. Nový rok (1.1) připomíná obřezání Ježíše a poukazuje na to, že křesťanství vychází z judaismu. Svátek Svatých Tří králů (6.1) jde o slavnost Zjevení Páně a vzpomíná na příchod Tří králů do Betléma. Chodí se koledovat a žehnat domům tak, že se na dveře svěcenou křídou napíší písmena C+M+B nebo K+M+B. Následující neděli v den Křtu Páně končí Vánoce (5, 6, 31).

1. 4 Požadavky na hospitalizaci a sestru

Předchozí kapitola nás seznámila hlavně se stravovacími specifiky jednotlivých náboženství a tak si můžeme shrnout požadavky na hospitalizaci. Když se sestra dozví, že pacient vyznává určitou víru, měla by se v první řadě zajímat o to, co je pro jeho vyznání důležité. Zaměřit by se měla na pacientův pohled na léčbu a na zvyklosti v oblasti stravování. Na to co jeho víra striktně zakazuje, jeho oblíbená či neoblíbená jídla, ale i způsob stolování nebo denní rituály (25).

1. 4. 1 Židé a hospitalizace

Při modlitbě jim postačí, když jim sestra zajistí dostatečné soukromí a jejich potřebu respektuje a chápe. Modlitbu totiž potichu i nahlas recitují a doprovází ji často rytmickými úklony. Krátké liturgické texty pronášejí i při běžných denních činnostech, například požehnání před jídlem a poděkování po jídle. Při slavení svátků a šabatu používají kultovní předměty, proto se může sestra setkat a tím, že pacienti budou mít rituální svícny, pohár na žehnání vína, pokrývku na sváteční chléb nebo kořenku. Ohledně specifik ve stravovacích návycích se sestře vyskytuje problém se zajištěním

košer stravy. Jak tento problém řeší některé nemocnice, se dozvíme v rámci výzkumného šetření (24).

Při ošetřování pacientů židovského vyznání musí mít sestra na paměti jejich kulturní odlišnosti, a to hlavně u ortodoxních věřících, kteří všechny předpisy dodržují. V této situaci jim sestra pomůže hlavně svou tolerancí a pochopením jejich tradic. Ale i ochotou napomoci k jejich spokojenosti. Neměly by také opomenout ani to, že v judaismu platí pravidlo vyhýbat se dotyku osob druhého pohlaví. Pacienti mají proto právo požadovat ošetření či vyšetření od zdravotníka stejného pohlaví. Když však vyšetření či ošetření ženy musí povést muž, je u toho přítomen manžel nebo člen rodiny či asistující sestra. Za nepřijatelné se totiž bere, aby žena a muž zůstali v místnosti sami. Výjimku tvoří situace ohrožující život (24).

Židovský zákon přikazuje léčení. Povoluje užívat léky, podat transfuzi i vakcínu, biopsie a amputace. Ortodoxní židé amputovanou část těla pochovávají, proto se sestře může stát, že ji budou vyžadovat. Dárcovství transplantátů je v rozporu s danou vírou (25).

1. 4. 2 Muslimové a postoj ke zdraví

Ženský personál může pečovat o pacienty obou pohlaví. Ale muži se nesmějí starat o arabské ženy. Při péči o ně sestra zajistí ženský personál. Muslimové musí chodit stále zahalení. U každého pacienta by sestra při vyšetření měla odhalovat pouze nejnnutnější části těla. Ani u muslimského pacienta by to neměla opomenout. Také osobní hygiena a modlitba, které předchází rituální očista, patří k jejich důležitým potřebám. Pokud však nemohou vstát z lůžka, tak při modlitbách vyžadují, aby jim ošetřující personál natočil lůžko alespoň čelem k Mekce. Díky odlišnostem ve stravování by jim sestra měla zajistit návštěvu nutričního terapeuta. Ten by se spolu s pacientem měl snažit vytvořit vhodný jídelníček, kde by preferovalo drůbeží a hovězí maso. V měsíci ramadánu se sestře může u muslimského pacienta naskytnout problém s přijímáním stravy, tak i perorálních léků. Tato situace se dá vyřešit aplikací léku jinou formou, například parenterální cestou. Ta je povolena. Vzájemným respektem se naučí sestra brát ohled na jiné kultury a vycházet jim v rámci možností vstříc. Vždy by k nim

měla zaujímat individuální přístup jako ke každému jinému pacientovi a vytvořit si vzájemnou přátelskou atmosféru (3, 20, 25, 28).

Islámská víra přikazuje léčení a prevenci vzniku nemocí. Nemoc vnímají jako negativum a hodně ji emocionálně prožívají. Příbuzní nemocných se modlí za brzké uzdravení svých blízkých. Víra povoluje užívat všechny dostupné metody k zachránění či prodloužení života včetně transfuzí a transplantací od živého dárce. Pitva a transplantace orgánů z mrtvého těla, jehož dárce nepodepsal před úmrtím souhlas, je v rozporu s vírou (28).

1. 4. 3 Křesťan a nemocnice

Naše kultura vychází z křesťanských tradic, proto se sestra v nemocnici s křesťany setkává, aniž by o jejich vyznání věděla. Žádná, pro nás zvláštní specifika, nevyžadují. Křesťané v pátek nebudou jíst maso, ale to sestra nemusí ani postřehnout, vzhledem k své pracovní náplni. S menšími problémy ohledně stravování by se mohla setkat pouze v době držení půstů (26).

2. Cíle práce a hypotézy

2. 1 Cíl práce

Zjistit, jak je zajišťována potřeba výživy u pacientů monoteistických náboženství.

2. 2 Výzkumné otázky

1. Znájí nutriční terapeuti v nemocnicích výživové zvláštnosti u monoteistických náboženství?
2. Je v nemocnicích pacientům monoteistických náboženství umožněno, dle zdravotního stavu, dodržovat jejich výživová specifika?

3. Metodika

3. 1 Použité metody a technika

Jde o kvalitativní šetření formou polostrukturovaných rozhovorů. Rozhovor byl veden se třemi skupinami respondentů (zástupci monoteistických náboženství, sestry a nutriční terapeuti). Pro každou skupinu byl vytvořen specifický rozhovor, ve kterém se však některé otázky shodovaly.

Rozhovory byly anonymní. Odpovědi byly zapisovány k předem připraveným otázkám do záznamových archů. Byl proveden přepis rozhovorů (Příloha 3). Výsledky byly shrnuty do kategorizačních tabulek.

Šetření proběhlo v červnu a červenci 2010.

3. 2 Výzkumný soubor

Výzkumným souborem byli sestry ze strakonické, písecké, prachatické, táborské, jindřichohradecké a českokrumlovské nemocnice, konkrétně dvě sestry z interního a dvě z chirurgického oddělení z každé ze zmíněných nemocnic, nutriční terapeuti (dietní sestry) z výše jmenovaných nemocnic a zástupci jednotlivých náboženství. Celkem bylo osloveno 24 sester, které jsou označeny v tabulkách dle oddělení a města (viz. Příloha 2), 6 nutričních terapeutů, značených dle města, a 1 zástupce z jednotlivých monoteistických náboženství (judaismu, islámu a křesťanství).

4. Výsledky

Dotazovaní byli rozděleni do tří výzkumných souborů. Prvním byly sestry, druhým nutriční terapeuti a třetím zástupci monoteistických náboženství. Výsledky prvního a druhého výzkumného souboru byly dále zpracovány do kategorizačních tabulek (přepis rozhovorů se sestrami a nutričními terapeuty Příloha 3). U třetího souboru byla využita metoda přepisů rozhovorů.

4. 1 Polostandardizované rozhovory se zástupci jednotlivých monoteistických náboženství

4. 1. 1 Zástupce judaismu

1. Má Vaše víra nějaká specifika v oblasti stravování?

Samozřejmě.

2. Jaké zásady vyžaduje Vaše víra, především v oblasti stravování?

Abstinence alkoholu, z hlediska bible rozlišuji masové potraviny na tzv. čisté nebo nečisté a nečistých se zdržuji (např. vepřové, králík, velbloud...). Strava odpovídající zdravému životnímu stylu dnešní doby. Vyváženost ve stravě.

3. Trváte na jejich striktním dodržování? Jaké zásady dodržujete?

Zásadně ano, všechny jmenované.

4. Má porucha zdraví vliv na dodržování zásad v oblasti stravování?

Nevím, zatím jsem rozhodnutý, že nemoc nebude mít vliv na dodržování mých zásad ve stravování

5. Byl jste již hospitalizován?

Ano

6. Jaké máte zkušenosti s uspokojováním potřeby výživy při hospitalizaci?

Byl problém se zajištěním vegetariánské stravy nebo stravy prosté nečistých pokrmů. Ale nakonec jsme se dokázali domluvit. Personál se o mé vyznání příliš nezajímal. Nemocniční strava rozhodně neodpovídala stravě zdravé a tak mi nosila rodina i jiné potraviny, nebyla potíž s jejich ohřevem.

7. Byl jste tam spokojen?

V rámci možností ano.

8. Měl jste možnost si zvolit stravu odpovídající Vašim zvyklostem?

Musel jsem si o ni speciálně požádat, pomohla mi dietní sestra, kterou jsem si vyžádal na konzultaci.

a) Máte nějaká oblíbená jídla (tekutiny)?

Fazolový guláš od přítelkyně, večer si dávám kakao.

b) Máte nějaká neoblíbená jídla (tekutiny)?

Nemám, jím vše, co je povoleno vírou.

c) Jíte pravidelně? Kolikrát denně?

Ano, 3 krát denně.

d) Kolik tekutin za den vypijete?

3 litry asi.

e) V kolik hodin snídáte, obědváte a večeříte?

Snídám v 5:50, obědvám v 11 hodin, večeřím v 17 hodin.

f) Máte nějaké stravovací rituály?

Ano. Modlitba před jídlem a četba u jídla.

g) Je nějaké jídlo, jehož konzumace je Vaší kulturou přísně zakázána?

Tzv. nečisté pokrmy (už bylo odpověděno výše)

4. 1. 2 Zástupce islámu

1. Má Vaše víra nějaká specifika v oblasti stravování?

Ano. V islámu platí zásada či princip, že věci, které Alláh stvořil a dobro, které z nich plyne, slouží k prospěchu člověka, a proto jsou přípustné. Nic není zakázané, kromě

toho, co je zakázáno nesporným a výslovným textem od Zákodárce, Alláha Nejvyššího (tímto textem se rozumí buď verš z Koránu nebo jasný, autentický a explicitní předpis nebo výrok proroka Muhammada). Muslimové věří, že v islámu jsou zakázány pouze takové věci, které jsou nepotřebné a nahraditelné, a jsou nabízeny alternativy, které jsou lepší a přinášejí lidem větší pohodu a pohodlí. Například v oblasti potravy Alláh zakázal nečistou a škodlivou potravu, ale nabízí nám jinou potravu, prospěšnou našemu zdraví.

Jiným předpisem, týkajícím se stravování a specifickým pro islámskou víru, je půst v měsíci ramadánu. Muslimové, na které se tato povinnost vztahuje, se postí od úsvitu do západu slunce každý den tohoto měsíce.

2. Jaké zásady vyžaduje Vaše víra, především v oblasti stravování?

Muslimové mají Koránem zakázáno konzumovat vepřové maso, zdechliny, krev, dále alkohol a jiné omamné látky (veškeré drogy apod.).

Co se pak týče masa dalších zvířat, zakázáno je konzumovat maso dravců (kteří se sami živí masem). Zvíře určené k porážce by mělo být poraženo ohleduplně a podle islámských zásad. Masu z takto poraženého zvířete se říká „halal“ maso. Během muslimské porážky vyteče krev zvířete, kterou mají muslimové zakázáno. Maso je pak chutnější a trvanlivější.

Alkohol a drogy ovlivňují sebekontrolu člověka, a navíc škodí zdraví a vytvářejí závislost. O jejich zákazu islámem není žádná pochybnost, je daný přímo Koránem.

3. Trváte na jejich striktním dodržování? Jaké zásady dodržujete?

Trvám na striktním dodržování zákazů.

Islám je však praktické náboženství a jako takové povoluje výjimky v případě nutnosti. Právníci se shodují na tom, že onen případ nutnosti zde znamená situaci, kdy člověk potřebuje utišit hlad a nemá k dispozici jinou potravu než zakázanou, přičemž někteří odborníci jsou toho názoru, že alespoň jeden den a jednu noc by měl člověk vydržet bez jídla. Pak může sníst tolik, kolik potřebuje, aby zahnal hlad a zachránil se před smrtí. Rovněž pokud nemocný muslim nemá jiný výběr než použít lék, jehož součástí je

látka zakázaná, a on tento lék nutně potřebuje, může jej použít. Zdraví a život člověka má vždy vyšší hodnotu než dodržení náboženských předpisů. Alláh také v Koránu říká, že na nás nenakládá více, než jsme schopni unést.

4. Má porucha zdraví vliv na dodržování zásad v oblasti stravování?

Může mít. Pokud například nemocný musí vzít lék obsahující zakázanou látku (např. alkohol) a nemá jinou možnost (například použít jiný lék se stejnou účinnou látkou, který alkohol neobsahuje), pak má užívat lék obsahující zakázanou látku bez ohledu na obsah zakázané látky. Rovněž pokud muslim onemocní během postního měsíce ramadánu, musí půst přerušit a léčit se, brát léky apod. Až se uzdraví, v půstu pokračuje dále. Zameškaný počet dní půstu nahradí později. Pokud mu jeho zdraví nedovoluje držet půst vůbec, půst nedrží ani jej nenahrazuje půstem v jiné části roku, ale jako náhradu by měl poskytnout jídlo potřebným lidem.

5. Byl/ jste již hospitalizován?

Ano jednou

6. Jaké máte zkušenosti s uspokojováním potřeby výživy při hospitalizaci?

Dobré, vyžádal jsem si konzultaci s dietní sestrou a domluvili jsme se na vegetariánské dietě a rodina mi dovážela stravu.

7. Byl jste tam spokojen?

Dá se říci, že ano. Personál mi vyšel vstříc, rodina mi mohla stravu dovážet.

8. Měl jste možnost si zvolit stravu odpovídající Vašim zvyklostem?

Moc ne, ale alespoň, že jsem dostával vegetariánskou stravu a něco mi dovážela rodina.

a) Máte nějaká oblíbená jídla (tekutiny)?

Z tekutin mám rád ovocné šťávy nebo čistou vodu. Z jídel mi chutná kuchyně oblasti Levantu (Sýrie, Palestina, Jordánsko), je velmi pestrá, má méně masa, více zeleniny. Dále mám rád olivy a olivový olej, med, luštěniny.

b) Máte nějaká neoblíbená jídla (tekutiny)?

Nemám. Samozřejmě kromě těch islámem zakázaných. Jedinou výjimkou jsou snad kolínka, ale to je reminiscence na vojnu, kde jsme je měli každý den :)

c) Jíte pravidelně? Kolikrát denně?

Jím dva až třikrát denně. Většinou pravidelně.

d) Kolik tekutin za den vypijete?

2 -3 litry.

e) V kolik hodin snídáte, obědváte a večeříte?

Snídám mezi 9 a 10 hodinou, obědvám mezi 15 a 16 hodinou a večeřím mezi 21 a 22 hodinou.

f) Máte nějaké stravovací rituály?

Před jídlem si umyji ruce a než začnu jíst, řeknu “Bismi lláhi rahmáni rahím” (ve jménu Boha, milosrdného, slitovného)

g) Je nějaké jídlo, jehož konzumace je Vaší kulturou přísně zakázána?

Ano. Zákaz je záležitostí náboženskou. Jak již bylo řečeno výše, islám zakazuje například vepřové maso a alkohol.

4. 1. 3 Zástupce křesťanství

1. Má Vaše víra nějaká specifika v oblasti stravování?

Ano. Máme páteční půst od masa, na popeleční středu a Velký Pátek navíc půst újmy – pouze jednou za den se najíst dosyta

2. Jaké zásady vyžaduje Vaše víra, především v oblasti stravování?

Máme páteční půst od masa, na popeleční středu a Velký Pátek navíc půst újmy – pouze jednou za den se najíst dosyta.

3. Trváte na jejich striktním dodržování? Jaké zásady dodržujete?

Ne. Výjimkou jsou např. zdravotní důvody, kdy je možno půst nahradit jiným kajícím skutkem – což je ale smysl půstu jako takového, pak také nezavazuje děti a důchodce.

4. Má porucha zdraví vliv na dodržování zásad v oblasti stravování?

Ano, je možno půst nahradit jiným kajícím skutkem – což je ale smysl půstu jako takového.

5. Byl/ jste již hospitalizován?

Ano.

6. Jaké máte zkušenosti s uspokojováním potřeby výživy při hospitalizaci?

Dobré – vše v normálu.

7. Byl jste tam spokojen?

Ano.

8. Měl jste možnost si zvolit stravu odpovídající Vaším zvyklostem?

Ano.

a) Máte nějaká oblíbená jídla (tekutiny)?

Hovězí biftek, ryby, sýr, víno, káva

b) Máte nějaká neoblíbená jídla (tekutiny)?

Sladká jídla – např. buchtičky se šodó

c) Jíte pravidelně? Kolikrát denně?

Ne, podle chuti

d) Kolik tekutin za den vypijete?

2 -3 litry.

e) V kolik hodin snídáte, obědváte a večeříte?

Nesnídám, obědvám mezi 11 a 15 hodinou a večeřím mezi 20 a 22 hodinou.

f) Máte nějaké stravovací rituály?

Ano. Modlitba před jídlem.

g) Je nějaké jídlo, jehož konzumace je Vaší kulturou přísně zakázána?

Ne.

4. 2 Polostandardizované rozhovory se sestrami

Tabulka 1 Častost setkání sester s pacienty vyznávajícími monoteistická náboženství

Odpovědi	Ano	Ne	Občas	Nevíme o jejich víře
Sestry				
SCh-St1		1		
SCh-St2			1	
SI-St1		1		
SI-St2		1		
SCh-Pt1		1		
SCh-Pt2		1		
SI-Pt1		1		
SI-Pt2			1	
SCh-JH1		1		
SCh-JH2				1
SI-JH1				1
SI-JH2		1		
SCh-Pi1	1			
SCh-Pi2			1	
SI- Pi1		1		
SI- Pi2			1	
SCh-Ta1			1	
SCh-Ta2	1			
SI-Ta1	1			
SI-Ta2	1			
SCh-CK1		1		
SCh-CK2				1
SI-CK1			1	
SI-CK2		1		
Celkem	4	11	6	3

Tato tabulka uvádí, jestli se sestry často setkávají s pacienty monoteistických vyznání.

Ano uvedly 4 sestry, občas 6, ne 11 a 3 nevíme o jejich víře.

Tabulka 2 Monoteistická náboženství, která pacienti vyznávali

Odpovědi	Nesetkala	Nevím	Křesťanství	Křesťanství, judaismus	Křesťanství, judaismus, islám
Sestry					
SCh-St1		1			
SCh-St2			1		
SI-St1		1			
SI-St2	1				
SCh-Pt1	1				
SCh-Pt2	1				
SI-Pt1	1				
SI-Pt2			1		
SCh-JH1	1				
SCh-JH2	1				
SI-JH1		1			
SI-JH2	1				
SCh-Pi1				1	
SCh-Pi2			1		
SI- Pi1				1	
SI- Pi2			1		
SCh-Ta1				1	
SCh-Ta2					1
SI-Ta1					1
SI-Ta2				1	
SCh-CK1				1	
SCh-CK2				1	
SI-CK1				1	
SI-CK2			1		
Celkem	7	3	5	7	2

Tato tabulka ukazuje, jaká monoteistická náboženství pacienti vyznávali. 7 sester se nesetkalo, 3 neví, 5 se jich setkalo s křesťanstvím, 7 s křesťanstvím a judaismem a 2 s křesťanstvím a judaismem a islámem.

Tabulka 3 Zkušenosti sester s těmito pacienty

Odpovědi	Žádné	Dobré
Sestry		
SCh-St1	1	
SCh-St2		1
SI-St1	1	
SI-St2	1	
SCh-Pt1	1	
SCh-Pt2	1	
SI-Pt1	1	
SI-Pt2		1
SCh-JH1	1	
SCh-JH2	1	
SI-JH1	1	
SI-JH2	1	
SCh-Pi1		1
SCh-Pi2		1
SI- Pi1		1
SI- Pi2		1
SCh-Ta1		1
SCh-Ta2		1
SI-Ta1		1
SI-Ta2		1
SCh-CK1		1
SCh-CK2		1
SI-CK1	1	
SI-CK2		1
Celkem	11	13

Tato tabulka znázorňuje, jaké mají sestry zkušenosti s těmito pacienty. 11 jich uvedlo, že žádné a 13 dobré.

Tabulka 4 Specifika v oblasti stravování

Odpovědi	Nevyžadují	Nevím	Asi ano	Ano, ne maso
Sestry				
SCh-St1		1		
SCh-St2				1
SI-St1		1		
SI-St2			1	
SCh-Pt1		1		
SCh-Pt2			1	
SI-Pt1			1	
SI-Pt2	1			
SCh-JH1		1		
SCh-JH2		1		
SI-JH1				1
SI-JH2	1			
SCh-Pi1	1			
SCh-Pi2				1
SI- Pi1				1
SI- Pi2	1			
SCh-Ta1				1
SCh-Ta2				1
SI-Ta1	1			
SI-Ta2				1
SCh-CK1		1		
SCh-CK2		1		
SI-CK1		1		
SI-CK2	1			
Celkem	6	8	3	7

Tato tabulka ukazuje, zda sestry vědí, jestli vyžadují tito pacienti nějaká specifika v oblasti stravování. 6 odpovědělo, že nevyžadují, 8 neví, 3 asi ano a 7 ano, ne maso.

Tabulka 5 Speciálně upravená strava

Odpovědi	Ano	Ne	Asi ne	Nevím	Občas
Sestry					
SCh-St1				1	
SCh-St2			1		
SI-St1				1	
SI-St2				1	
SCh-Pt1			1		
SCh-Pt2		1			
SI-Pt1				1	
SI-Pt2	1				
SCh-JH1				1	
SCh-JH2			1		
SI-JH1		1			
SI-JH2				1	
SCh-Pi1		1			
SCh-Pi2		1			
SI- Pi1			1		
SI- Pi2		1			
SCh-Ta1					1
SCh-Ta2	1				
SI-Ta1	1				
SI-Ta2		1			
SCh-CK1				1	
SCh-CK2		1			
SI-CK1				1	
SI-CK2		1			
Celkem	3	8	4	8	1

V tabulce 5 se dozvíme, zda vyžadují nějakou speciálně upravenou stravu. Ano odpověděly 3 sestry, ne 8, asi ne 4, občas 1 a neví 8.

Tabulka 6 Odmítání příjmu některých potravin

Odpovědi	Ne	Nevím	Ano, konkrétně nevím	Ano, maso
Sestry				
SCh-St1		1		
SCh-St2				1
SI-St1			1	
SI-St2			1	
SCh-Pt1		1		
SCh-Pt2			1	
SI-Pt1			1	
SI-Pt2	1			
SCh-JH1		1		
SCh-JH2			1	
SI-JH1			1	
SI-JH2			1	
SCh-Pi1		1		
SCh-Pi2				1
SI- Pi1				1
SI- Pi2	1			
SCh-Ta1				1
SCh-Ta2				1
SI-Ta1				1
SI-Ta2				1
SCh-CK1				1
SCh-CK2				1
SI-CK1				1
SI-CK2	1			
Celkem	3	4	7	10

Tato tabulka prezentuje, zda odmítají přijímat nějaké potraviny, popřípadě jaké. 4 sestry neví, 3 ne, 7 ano, ale konkrétně neví, 10 uvádí, že ano, konkrétně maso.

Tabulka 7 Rituály před jídlem

Odpovědi	Ne	Nevím	Asi ano	Ano, modlitbu
Sestry				
SCh-St1		1		
SCh-St2		1		
SI-St1		1		
SI-St2			1	
SCh-Pt1		1		
SCh-Pt2		1		
SI-Pt1			1	
SI-Pt2	1			
SCh-JH1		1		
SCh-JH2		1		
SI-JH1			1	
SI-JH2		1		
SCh-Pi1		1		
SCh-Pi2	1			
SI- Pi1				1
SI- Pi2	1			
SCh-Ta1				1
SCh-Ta2				1
SI-Ta1				1
SI-Ta2				1
SCh-CK1				1
SCh-CK2		1		
SI-CK1	1			
SI-CK2	1			
Celkem	5	10	3	6

Z této tabulky se dozvíme, jestli provádějí nějaké rituály před jídlem. Ne odpovědělo 5 sester, 10 jich neví, 3 myslí že ano, 6 se jich setkalo s modlitbou.

Tabulka 8 Možnost konzultace pacientů s nutričním terapeutem

Odpovědi	Ano	Nevím
Sestry		
SCh-St1	1	
SCh-St2	1	
SI-St1	1	
SI-St2	1	
SCh-Pt1		1
SCh-Pt2	1	
SI-Pt1	1	
SI-Pt2	1	
SCh-JH1	1	
SCh-JH2	1	
SI-JH1	1	
SI-JH2	1	
SCh-Pi1	1	
SCh-Pi2	1	
SI- Pi1	1	
SI- Pi2	1	
SCh-Ta1	1	
SCh-Ta2	1	
SI-Ta1	1	
SI-Ta2	1	
SCh-CK1	1	
SCh-CK2	1	
SI-CK1	1	
SI-CK2	1	
Celkem	23	1

Další tabulka uvádí, zda je možná konzultace pacienta s nutričním terapeutem. 23 sester uvedlo ano, 1 neví.

Tabulka 9 Možnost konzultace rodiny s nutričním terapeutem

Odpovědi	Nevím	Ano	Ano, ale není zájem
Sestry			
SCh-St1		1	
SCh-St2		1	
SI-St1	1		
SI-St2			1
SCh-Pt1	1		
SCh-Pt2		1	
SI-Pt1			1
SI-Pt2			1
SCh-JH1			1
SCh-JH2			1
SI-JH1		1	
SI-JH2		1	
SCh-Pi1			1
SCh-Pi2			1
SI- Pi1			1
SI- Pi2			1
SCh-Ta1		1	
SCh-Ta2		1	
SI-Ta1			1
SI-Ta2			1
SCh-CK1		1	
SCh-CK2			1
SI-CK1		1	
SI-CK2			1
Celkem	2	9	13

Tato tabulka ukazuje, že 9 sester uvedlo ano, 13 ano, ale není zájem a 2 neví, zda může rodina konzultovat s nutričním terapeutem.

Tabulka 10 Možnost dovozu vhodné stravy pacientům

Odpovědi			Ano, po domluvě se zdravotnickým personálem
Sestry	Asi ano	Ano	
SCh-St1		1	
SCh-St2	1		
SI-St1	1		
SI-St2		1	
SCh-Pt1	1		
SCh-Pt2		1	
SI-Pt1		1	
SI-Pt2		1	
SCh-JH1		1	
SCh-JH2			1
SI-JH1		1	
SI-JH2			1
SCh-Pi1			1
SCh-Pi2			1
SI- Pi1			1
SI- Pi2			1
SCh-Ta1		1	
SCh-Ta2			1
SI-Ta1			1
SI-Ta2		1	
SCh-CK1		1	
SCh-CK2			1
SI-CK1		1	
SI-CK2		1	
Celkem	3	12	9

Tato tabulka prezentuje možnost dovozu vlastní stravy. 12 krát sestry odpověděly ano, 3 krát asi ano a 9 krát ano, po domluvě se zdravotnickým personálem.

Tabulka 11 Možnost výběru stravy pro pacienty

Odpovědi	Ano	Ne, jsou dané diety
Sestry		
SCh-St1	1	
SCh-St2	1	
SI-St1	1	
SI-St2	1	
SCh-Pt1	1	
SCh-Pt2		1
SI-Pt1	1	
SI-Pt2		1
SCh-JH1	1	
SCh-JH2	1	
SI-JH1	1	
SI-JH2	1	
SCh-Pi1	1	
SCh-Pi2	1	
SI- Pi1	1	
SI- Pi2	1	
SCh-Ta1	1	
SCh-Ta2	1	
SI-Ta1	1	
SI-Ta2	1	
SCh-CK1	1	
SCh-CK2	1	
SI-CK1	1	
SI-CK2	1	
Celkem	22	2

Tabulka 11 uvádí, že ano ve 22 přídech mají pacienti možnost výběru stravy a ve 2 ne, jsou dané diety.

Tabulka 12 Možnost objednání bezmasé stravy

Odpovědi	Ano	Ne
Sestry		
SCh-St1	1	
SCh-St2	1	
SI-St1	1	
SI-St2	1	
SCh-Pt1	1	
SCh-Pt2	1	
SI-Pt1	1	
SI-Pt2	1	
SCh-JH1	1	
SCh-JH2	1	
SI-JH1	1	
SI-JH2	1	
SCh-Pi1	1	
SCh-Pi2	1	
SI- Pi1	1	
SI- Pi2	1	
SCh-Ta1	1	
SCh-Ta2	1	
SI-Ta1	1	
SI-Ta2	1	
SCh-CK1	1	
SCh-CK2	1	
SI-CK1	1	
SI-CK2	1	
Celkem	24	0

Tato tabulka potvrzuje, že pacienti si mohou objednat bezmasou stravu, odpověď ano 24 krát.

Tabulka 13 Možnost odmítnutí některých potravin

Odpovědi	Ano	Spíše ne
Sestry		
SCh-St1	1	
SCh-St2	1	
SI-St1	1	
SI-St2	1	
SCh-Pt1	1	
SCh-Pt2	1	
SI-Pt1	1	
SI-Pt2	1	
SCh-JH1	1	
SCh-JH2	1	
SI-JH1	1	
SI-JH2		1
SCh-Pi1	1	
SCh-Pi2	1	
SI- Pi1	1	
SI- Pi2	1	
SCh-Ta1	1	
SCh-Ta2	1	
SI-Ta1	1	
SI-Ta2	1	
SCh-CK1	1	
SCh-CK2	1	
SI-CK1	1	
SI-CK2	1	
Celkem	23	1

Tabulka 13 znázorňuje, zda si mohou pacienti říci, které potraviny nejedí a tím je nebudou dostávat. 23 sester říká ano a 1 si myslí, spíše ne.

4. 3 Polostandardizované rozhovory s nutričními terapeuty

Tabulka 14 Častost setkání nutričních terapeutů s pacienty vyznávajícími monoteistická náboženství.

Nutriční terapeuti	NT-St	NT-Pt	NT-JH	NT-Pi	NT-CK	Celkem
Odpovědi						
Nevíme o jejich víře	1	1	1	1		4
Velmi zřídka					1	1

Z tabulky 14 vyplývá, že 4 nutriční terapeuti neví o jejich víře a 1 se setkává velmi zřídka.

Tabulka 15 Monoteistická náboženství, která pacienti vyznávali

Nutriční terapeuti	NT-St	NT-Pt	NT-JH	NT-Pi	NT-CK	Celkem
Odpovědi						
Nevím		1	1			2
Křesťanství, judaismus				1	1	2
Křesťanství, islám	1					1

Tato tabulka uvádí, s jakými monoteistickým náboženstvími se setkali. 2 neví, 2 se setkali s křesťanstvím a judaismem a 1 s křesťanstvím a islámem.

Tabulka 16 Znalost výživových specifík daných náboženství

Nutriční terapeuti	NT-St	NT-Pt	NT-JH	NT-Pi	NT-CK	Celkem
Odpovědi						
Ne		1	1			2
Trochu	1			1		2
Ano					1	1

Tato tabulka ukazuje znalost výživových specifík daných náboženství. 2 neznají, 2 trochu a 1 má znalosti.

Tabulka 17 Speciálně upravená strava

Nutriční terapeuti	NT-St	NT-Pt	NT-JH	NT-Pi	NT-CK	Celkem
Odpovědi						
Nevím		1	1			2
Ano	1					1
Ano, košer				1	1	2

Tato tabulka shrnuje, zda vyžadují tito pacienti nějakou speciálně upravenou stravu. 2 nutriční terapeuti neví, jeden ano a 2 se zmiňují o košer stravě.

Tabulka 18 Odmítání příjmu některých potravin

Nutriční terapeuti	NT-St	NT-Pt	NT-JH	NT-Pi	NT-CK	Celkem
Odpovědi						
Ano, masa			1	1		2
Ano, vepřového masa	1	1			1	3

Tabulka 18 se ptá, zda odmítají nějaké potraviny. Všichni terapeuti odpovídají ano, 2 zmiňují obecně maso a 3 vepřové maso.

Tabulka 19 Rituály před jídlem

Nutriční terapeuti	NT-St	NT-Pt	NT-JH	NT-Pi	NT-CK	Celkem
Odpovědi						
Nevím	1		1		1	3
Možná ano		1				1
Ano, modlitbu				1		1

Tato tabulka mluví o rituálech před jídlem. 3 o žádných neví, 1 uvádí asi ano a 1 má zkušenosti s modlitbou.

Tabulka 20 Spolupráce s oddělením

Nutriční terapeuti	NT-St	NT-Pt	NT-JH	NT-Pi	NT-CK	Celkem
Odpovědi						
Ano	1	1	1	1	1	5
Ne						0

V této tabulce vidíme, že nutriční terapeuti mají s oddělením dobrou spolupráci, všech 5 odpovědělo ano.

Tabulka 21 Informovanost o věřícím pacientovi

Nutriční terapeuti	NT-St	NT-Pt	NT-JH	NT-Pi	NT-CK	Celkem
Odpovědi						
Ano				1	1	2
Ano, ale o víře nevíme	1	1	1			3

Tato tabulka odpovídá na to, jestli se nutriční terapeuti dovědí, že je v nemocnici pacient, který vyznává určitou víru a potřeboval by konzultaci s ním. 2 uvedli ano a 3 ano, ale přímo o víře nevědí, jen že nějaký pacient potřebuje konzultaci.

Tabulka 22 Umožnění konzultace rodiny pacienta

Nutriční terapeuti	NT-St	NT-Pt	NT-JH	NT-Pi	NT-CK	Celkem
Odpovědi						
Ano	1	1	1	1	1	5
Ne						0

Tabulka 22 prezentuje možnost konzultace rodiny pacienta a nutričním terapeutem. Všechny 5 terapeutů odpovídá ano.

Tabulka 23 Možnost řešení situace

Nutriční terapeuti	NT-St	NT-Pt	NT-JH	NT-Pi	NT-CK	Celkem
Odpovědi						
Ano, rodina	1	1	1			3
Ano, rodina či bezmasá strava				1	1	2

V této tabulce se uvádí, zda mají nutriční terapeuti možnost řešit situaci ohledně specifík ve stravování věřícího pacienta. Říkají, že ano. Všichni řeší tuto situaci dovozem stravy rodinou a 2 popřípadě nabídnou bezmasou stravou.

Tabulka 24 Speciálně upravená dieta

Nutriční terapeuti	NT-St	NT-Pt	NT-JH	NT-Pi	NT-CK	Celkem
Odpovědi						
Ne, výběrová strava	1	1			1	3
Ne, snaha domluvy			1	1		2

Tato tabulka znázorňuje, zda mají pro tyto pacienty nějaké speciální diety, které by vyhovovaly jejich specifikům. Všechny 5 jich uvedlo přímo ne, ale 3 by jim nabídli výběrovou stravu a 2 by se s nimi snažili nějak domluvit.

Tabulka 25 Dieta odpovídající košer stravě a její obsah

Nutriční terapeuti	NT-St	NT-Pt	NT-JH	NT-Pi	NT-CK	Celkem
Odpovědi						
Ne, nevím	1	1				2
Ne, orientačně			1			1
Ano, bez masa				1		1
Ano, dle košer úprav, mimo ryb					1	1

Tabulka 25 řeší vhodnou dietu odpovídající košer stravě a to, co obsahuje. 3 nutriční terapeuti nemohou zajistit vhodnou dietu odpovídající košer stravě, z toho 2 ani neví, co obsahuje a 1 má orientační znalosti. 2 terapeuti mají odpovídající dietu, 1 nabídne bezmasou stravu a 1 dodá stravu dle košer úpravy mimo ryb.

Tabulka 26 Dieta odpovídající specifikům a zásadám islámu

Nutriční terapeuti	NT-St	NT-Pt	NT-JH	NT-Pi	NT-CK	Celkem
Odpovědi						
Ne, výběrová strava	1				1	2
Ne		1	1	1		3

Tato tabulka řeší problematiku diety, která by odpovídala specifikům a zásadám islámu. Zde uvedli terapeuti, že žádnou takovou dietu nemají, 2 by nabídli alespoň výběrovou stravu.

Tabulka 27 Dieta vhodná pro pacienta křesťanského vyznání

Nutriční terapeuti	NT-St	NT-Pt	NT-JH	NT-Pi	NT-CK	Celkem
Odpovědi						
Ano, vychází z křesťanství	1	1			1	3
Ne			1			1
Ne, vyhovíme				1		1

Tabulka 27 je zaměřena na dietu vhodnou pro pacienta křesťanského vyznání. 3 odpověděli, že jejich dietní systém vychází z křesťanství, 1 zvolil odpověď ne a 1 ne, ale bude se snažit vyhovět.

Tabulka 28 Možnost oddělené přípravy mléčné a masité stravy

Nutriční terapeuti	NT-St	NT-Pt	NT-JH	NT-Pi	NT-CK	Celkem
Odpovědi						
Ano				1	1	2
Ne	1	1	1			3

Tato tabulka se zabývala možností kuchyně připravit odděleně mléčnou a masitou stravu. Ve 3 nemocnicích to nelze a ve 2 mají možnost připravovat odděleně mléčné a masité pokrmy.

Tabulka 29 Možnost objednání bezmasé stravy

Nutriční terapeuti	NT-St	NT-Pt	NT-JH	NT-Pi	NT-CK	Celkem
Odpovědi						
Ano	1	1	1	1	1	5
Ne						0

V této tabulce vidíme, že si pacienti mohou objednat bezmasou stravu. Všech 5 nutričních terapeutů shodně odpovědělo ano.

Tabulka 30 Možnost odmítnutí některých potravin

Nutriční terapeuti	NT-St	NT-Pt	NT-JH	NT-Pi	NT-CK	Celkem
Odpovědi						
Ano	1	1	1	1	1	5
Ne						0

Poslední tabulka reprezentuje, jestli si pacienti mohou si říci, které potraviny nejedí a tím je nebudou dostávat. Všichni opět uvedli, že ano a není v tom problém.

5. Diskuse

Šetření se zabývalo problematikou zajišťování potřeby výživy u pacientů monoteistických náboženství. Pro získání informací z různých úhlů pohledů, byli dotazovaní rozděleni do tří výzkumných souborů. Rozhovory byly vedeny s lidmi vyznávajícími ta monoteistická náboženství, která mají největší počet vyznavačů (15), jak ve světě, tak i v České republice, konkrétně židem, muslimem a křesťanem. Všichni zástupci byli ochotni odpovídat, nejvíce se rozpovídal zástupce islámu. V rozhovoru s ním byly zjištěny zajímavé skutečnosti přínosné pro ošetrovatelskou praxi, dále bude prodiskutováno. Od zástupce judaismu jsme se žádné zajímavosti nedozvěděli. Nejstručnější rozhovor byl veden s křesťanem, neboť naše kultura z této víry vychází. Druhým výzkumným souborem byly sestry z interních a chirurgických oddělení vybraných nemocnic jihočeského kraje, celkem jich bylo 24. Šlo vždy o dvě sestry z chirurgického a dvě z interního oddělení vybraných nemocnic. Ty nás seznámily se svými zkušenostmi s věřícími pacienty, které budou dále zpracovávány. Sestry odpovídaly stručně, chtěly to mít, co nejdříve za sebou. Ochotné moc nebyly. Třetí skupinou dotazovaných byli nutriční terapeuti z těch samých nemocnic jako sestry, u nich se šetření zabývalo především jejich znalostmi spojenými s danou problematikou. Šetření proběhlo v 6-ti nemocnicích, ale rozhovor byl veden jen s 5-ti nutričními terapeuty. Nutriční terapeutka z tábořské nemocnice rozhovor odmítla, s vysvětlením, že nemá na takové zbytečnosti čas. S ostatními se mi spolupracovalo velmi dobře, odpovídali mi v klidu na všechny kladené otázky.

Jsou často v nemocnicích hospitalizováni pacienti monoteistického náboženství? Z výzkumného šetření vyplynulo, že zdravotnický personál se s těmito pacienty moc často neseťkává. Dotazovaní uvedli, že o jejich víře většinou ani nevědí. Z toho plyne otázka, zda se vůbec v nemocnicích ptají na víru? Podle mého názoru se sestry o víru moc nezajímají nebo spíše jim přijde nevhodné se na ni ptát. Kdyby pacient chtěl, začne o své víře mluvit sám. Moji myšlenku potvrzuje i dotazovaný zástupce judaismu, který uvedl, že se zdravotnický personál o jeho vyznání příliš nezajímal. Sestry, které o víře pacienta věděly, uvedly, že nejčastěji se setkávají s křesťany, židy a občas i muslimy (28, 29). S věřícími pacienty mají největší

zkušenosti v písecké a tábořské nemocnici a jejich zkušenosti s nimi mají dobré. Při hospitalizaci s nimi nebyl problém. Podrobnější informace se nachází v tabulce 1, 2, 3, 14, 15.

Tabulky 4, 5, 6 ukazují, že sestry specifika věřících v oblasti stravování moc neznají. Sestry ve strakonické a jindřichohradecké nemocnici mají znalosti jen v tom, že křesťané odmítají v pátek maso, jinak neví. V Táboře se zmínily alespoň o košer stravě, kterou vyžadují židé. V Písku a Českém Krumlově mluví o bezmasé stravě, ale u koho konkrétně neodpověděly. Nutriční terapeuti jsou na tom se znalostmi lépe, tabulky 16, 17, 18. Z šetření vyplynulo, že největší znalosti má nutriční terapeutka v Českém Krumlově. Zná košer stravu u židů. S muslimem se sice nesešla, ale má k dispozici odbornou literaturu, do které můžeme v případě potřeby kdykoli nahlédnout. Nutriční terapeutka ze strakonické nemocnice ví, že křesťané odmítají v pátek maso a židé a muslimové nejedí vepřové, proto jim nabízí výběrovou stravu. Písecká nutriční terapeutka se zmiňuje o košer stravě u vyznavačů judaismu. Rozvedla to tím, že odmítají některé druhy masa nebo vyžadují bezmasou stravu. Vždy se snaží pacientům nějak vyhovět. V Prachaticích má znalosti jen o tom, že židé nejedí vepřové, ale navíc dodala, kdyby bylo potřeba, tak to ráda dostuduje. Nutriční terapeutka v Jindřichově Hradci nemá téměř žádné znalosti, je to asi tím, že se s věřícími pacienty ve své praxi nesešla. Těmito informacemi si můžeme odpovědět na výzkumnou otázku: Znájí nutriční terapeuti v nemocnicích výživové zvláštnosti u monoteistických náboženství? Z šetření vyplynulo, že jejich znalosti nejsou moc velké, protože se s pacienty monoteistických náboženství moc často nesešávají. Vždy se snaží s pacientem domluvit a najít řešení nejvíce vyhovující oběma stranám.

Schneider ve své knize Klíč k Tóře (21) píše o modlitbě žida před jídlem. Proto se i jedna otázka zajímala, zda se sestry nebo nutriční terapeuti setkali s nějakým rituálem, který by zástupci monoteistických náboženství před jídlem vykonávali. V tábořské nemocnici se všechny 4 dotazované sestry setkaly právě s modlitbou před jídlem, jedna konkrétně uvedla u pacienta žida a jedna u hospitalizovaného žida i muslima. S modlitbou má také zkušenosti i jedna sestra z Českého Krumlova a jedna sestra a nutriční terapeutka z písecké nemocnice. Ostatní dotazovaní s modlitbou ani

jinými rituály zkušenosti nemají (tabulky 7, 19). Zástupci všech monoteistických náboženství (judaismu, islámu i křesťanství) modlitbu před jídlem potvrdili. Muslim uvedl, že si před jídlem umyje ruce a než začne jíst, řekne: „Bismi lláhi rahmáni rahím” (ve jménu Boha, milosrdného, slitovného).

Šetření se také zajímalo, zda je pacientům monoteistických náboženství umožněna konzultace s nutričním terapeutem (viz. Tabulka 8). Skoro všechny sestry shodně odpověděly ano, pouze jedna z prachatické nemocnice si tím nebyla jistá. Přestože uvedly možnost konzultace s nutričním terapeutem, je ale otázkou, jestli tuto možnost sestry věřícím pacientů vůbec nabízejí? Z odpovědí zástupců monoteistických náboženství vyplynulo, že sestry tuto možnost nenabízejí. Respondent židovského vyznání uvedl, že si konzultaci s nutričním terapeutem musel vyžádat on sám. Ty samé zkušenosti potvrdil i pacient muslim.

Zajímavé výsledky vyšly na dotaz, jestli má i rodina pacienta možnost konzultace s nutričním terapeutem (viz. Tabulka 9). Na tuto otázku nevěděla odpověď sestra z prachatické a strakonické nemocnice. Zbylých 22 sester odpovědělo ano. 13 z nich navíc dodalo, že rodiny o konzultaci s nutričním terapeutem nemají zájem. Vědí rodiny vůbec o této možnosti? Osobně si myslím, že ne. Ale naopak z vlastní zkušenosti vím, že rodiny pacientům nosí stejně stravu, aniž by o tom někoho ze zdravotnického personálu informovaly.

Dozví-li se setra o vyznání svého pacienta, měla by se zajímat o specifika v oblasti stravování, především o to, co jeho víra striktně zakazuje, ale i povoluje. Právě ona je ta, co by jako první měla informovat nutričního terapeuta a zajistit jeho návštěvu (25). Ten by se poté měl snažit domluvit s pacientem na vhodném způsobu řešení dané situace. Řešení znázorňuje tabulka 23. Šetření ukázalo, že všichni dotazovaní nutriční terapeuti se po konzultaci s pacientem většinou společně dohodnou na dovozu vhodné stravy rodinou. V písecké a českokrumlovské nemocnici navíc nabídnou možnost bezmasé stravy. Otázka o možnosti dovozu vlastní stravy rodinou byla položena i sestrám (viz. Tabulka 10). Všech 24 sester dovoz stravy rodinou potvrdilo a 9 jich k tomu dodalo, že je nutné, aby se vždy rodina domluvila se zdravotnickým personálem. A co na to zástupci monoteistických vyznání? Pacient žid

i muslim shodně uvedli, že jim rodina dovážela vlastní stravu, která odpovídala jejich specifikům. Muslim jedl i vegetariánskou nemocniční stravu.

Šetření také zjišťovalo, zda mají ve zkoumaných nemocnicích diety vhodné pro pacienty monoteistického vyznání. Tabulka 27 informuje o dietě vhodné pro pacienta křesťanského vyznání. Nutriční terapeuti ze strakonické, prachatické a českokrumlovské nemocnice uvedli, že jejich dietní systém z křesťanství vychází. Křesťanským svátkům se kuchyně v těchto nemocnicích přizpůsobují a dodržují pro nás tradiční stravu o vánocích, velikonocích a nabízejí i páteční možnost výběru bezmasého jídla. Písecký nutriční terapeut odpověděl, že vždy záleží na domluvě. Většinou se dá každému vyhovět. V Jindřichově Hradci stručně odpověděli, že nemají dietu vhodnou pro křesťany. Pro srovnání nás bude zajímat odpověď pacienta křesťana. Ten měl s uspokojováním potřeby výživy v nemocnici dobré zkušenosti. S žádným problémem se nesetkal, byl tam spokojen. Tomlin ve své knize Sedm hlavních hříchů a jak je překonávat uvádí, že křesťané by se měli stravovat střídavě, z toho plyne, neměli by se přejídat ani hladovět (26). Dá se tedy říci, že v nemocnicích je pacientům křesťanského vyznání umožněno, dle zdravotního stavu, dodržovat jejich výživová specifika, neboť žádná zvláštní specifika křesťanská víra na stravu neklade.

Co nemocnice a zajištění diety odpovídající specifikům a zásadám islámu? S jejich požadavky na stravu čtenář v práci seznámily zdroje 3, 5, 8 a 28. Touto problematikou se zabývá tabulka 26. V žádné ze zkoumaných nemocnic nemají dietu, která by vyhovovala specifikům islámské víry. Je to možná i tím, že se s muslimy moc často nesetkávají. Nutriční terapeut ze strakonické nemocnice jim nabídne alespoň výběrovou stravu. Českokrumlovský se s muslimy nesetkává, ale hledal by společně s pacientem vhodnou stravu. Tento způsob řešení uvádí i Špirudová a kolektiv. Nutriční terapeut by se spolu s pacientem měl snažit vytvořit jemu vhodný jídelníček, ve kterém by bylo vhodné preferovat především drůbeží a hovězí maso (25). A co na to samotný pacient muslim? Ten byl z hospitalizací spokojen. Vyžádal si konzultaci s dietní sestrou a domluvil se s ní na vegetariánské dietě a i rodina mu dovážela vhodnou stravu. Je tedy v nemocnicích pacientům islámského vyznání umožněno, dle zdravotního stavu, dodržovat jejich výživová specifika? Ano, nutriční terapeuti konzultují s pacienty

a společně se snaží vytvořit vhodný jídelníček nebo se dohodnou na dovozu stravy rodinou.

Ohledně specifík ve stravovacích návycích se sestře naskytne asi největší problém u pacienta židovského vyznání, konkrétně jde o zajištění košer stravy (24). V rámci provedeného výzkumného šetření si můžeme na tuto problematiku odpovědět a nalézt vhodný způsob řešení. Dotazovaní byli nutriční terapeuti (viz. Tabulky 25, 28). Nutriční terapeuti ze strakonické, prachatické a jindřichohradecké nemocnice uvádí, že košer stravu nemají možnost v kuchyni připravit. Co obsahuje, tito terapeuti nevědí. Nás s tím seznámily zdroje 5, 8, 13 a 24. Jindřichohradecký nutriční terapeut má o vhodné stravě pro žida orientační znalosti, uvádí, že židé nejedí vepřové maso a musí se připravovat odděleně masitá a mléčná strava. V Písku a Českém Krumlově jsou znalosti nutričních terapeutů na lepší úrovni. V obou těchto nemocnicích jsou kuchyně vybaveny tak, že mohou připravovat odděleně masitou a mléčnou stravu. V Písku ji ale nedělají, protože jak uvádí, je typická velmi náročnou přípravou, kterou v kuchyni nemůžou z časových možností splnit. Raději proto nabídnou bezmasou stravu. V českokrumlovské nemocnici košer stravu i připravují. Obsahuje potraviny dle košer úpravy, mimo ryb. Jaké má zkušenosti pacient židovského vyznání se zajištěním pro něj vhodné stravy během hospitalizace? V nemocnici se vyskytl problém se zajištěním košer stravy i vegetariánské. Odpověděl, že nemocniční strava vůbec neodpovídala specifickým jeho víry a rozhodně se nedala považovat za zdravou. Po konzultaci s nutriční terapeutkou, kterou si musel sám vyžádat, se společně dohodli na dovozu vhodné stravy rodinou, kterou mu ošetřující personál ohříval. Jinak se dá říci, že pacient byl v rámci možností s hospitalizací spokojen. Vždy je nutné, aby sestra byla tolerantní, snažila se pochopit pacientovi zvyklosti a byla ochotna napomoci k jejich spokojenosti, jak uvádí i Šedinová ve svém článku (24). Nyní si odpovíme na otázku, zda je v nemocnicích pacientům židovské víry umožněno, dle zdravotního stavu, dodržovat jejich výživová specifika? V nemocnicích je většinou obtížné připravit košer stravu. Pacientům nutriční terapeuti nabídnou vegetariánskou dietu. Dalším a asi častěji využívaným řešením je dovoz vhodné stravy rodinou.

Z šetření dále vyplynulo, že si pacienti ve zkoumaných nemocnicích mohou objednat bezmasou stravu. Potvrdilo to všech 24 dotazovaných sester a 5 nutričních terapeutů (viz. Tabulky 12, 29). Zaujala mě odpověď na otázku, zda si mohou pacienti říci, které potraviny nejedí a tím je nebudou dostávat? Všech 5 nutričních terapeutů odpovědělo ano. To nebylo až tak zajímavé jako docela nečekaná odpověď nutričního terapeuta ze strakonické nemocnice. Ten uvedl, že si všechny pacienty obchází a řeším s nimi problémy týkající se stravy. To mohu potvrdit. I já mám totiž osobní zkušenosti s tím, že tomu opravdu tak je. Otázkou je, zda to tak funguje i v jiných nemocnicích? Určitě by to bylo přínosem.

Z rozhovoru s muslimem jsem do diskuze zařadila zajímavosti a nesrovnalosti. Dotazovaný muslim věří, že jsou v islámu zakázány pouze ty věci, které jsou pro jeho život nepotřebné a nahraditelné, a jejich alternativy jsou lepší a přinášejí lidem větší pohodu. Co se týká potravy, uvádí, že Alláh zakázal nečistou a škodlivou potravu a místo ní nabízí jinou stravu která je prospěšná zdraví. Také se zmínil o půstu v měsíci ramadánu, při kterém se muslimové od úsvitu do západu slunce každý den tohoto měsíce postí (6, 28). Dále zdůraznil, že Koránem mají muslimové zakázáno konzumovat vepřové maso, maso dravců, zdechliny, krev. Tak jako autor Keene (5) uvádí, že zvíře určené k porážce by mělo být poraženo ohleduplně a podle islámských zásad. Během muslimské porážky vyteče z těla zvířete krev, kterou mají muslimové Koránem zakázáno. Respondent říká, že je potom maso chutnější a trvanlivější.

Muslim uvádí, že Korán jim zakazuje alkohol a drogy, protože ovlivňují sebekontrolu člověka, škodí zdraví a vytvářejí závislost. O jejich zákazu prý islámem není žádná pochybnost, neboť je daný přímo Koránem.

Zpovídaný muslim trvá na striktním dodržování všech zákazů. Uvádí, že islám je ale praktické náboženství, proto dovoluje v případě nutnosti výjimky. Jako příklad uvedl, když člověk hladoví a nemá k dispozici jinou potravu než zakázanou, tak ji může sníst tolik, kolik potřebuje, aby zahnal hlad a zachránil se před smrtí. Zmiňuje se i o tom, že někteří odborníci zastávají názor, že alespoň jeden den a jednu noc by měl člověk bez jídla vydržet. Pro naši ošetrovatelskou praxi je zajímavé, že pokud nemocný muslim nemá jinou možnost než použít lék, který obsahuje zakázanou látku jako

například alkohol a on tento lék nutně potřebuje, může si ho bez výčitek vzít. Zdraví a život člověka má totiž pro islámskou víru vždy vyšší hodnotu než dodržení náboženských předpisů, to vystihují i autorky Velkoborská a Smutná ve svém článku (28). Zdroj 25 uvádí, že v měsíci ramadánu se sestře může u muslimského pacienta naskytnout problém s přijímáním jak stravy, tak i perorálních léků. Tato domněnka je, ale v rozporu s tím, co uvádí samotný zástupce islámského vyznání. Dotazovaný říká, že pokud muslim onemocní během měsíce ramadánu, musí půst přerušit a léčit se. Po uzdravení v půstu pokračuje a zameškané dny nahradí později. Když však muslimovi jeho zdraví nedovoluje držet půst vůbec, tak ho nedrží a ani ho nenahrazuje, místo toho by měl poskytnout jídlo potřebným lidem (6). Muslim to vysvětluje tím, že v Koránu se píše, že na člověka nenakládá více, než jsme schopni unést.

Obě položené výzkumné otázky byly zodpověděny. Nutriční terapeuti ve zkoumaných nemocnicích výživové zvláštnosti u monoteistických náboženství moc neznají. Důvodem je, že se s nimi moc často neseťkávají, ale většinou mají snahu o vyřešení dané situace. Také vyplynulo, že v nemocnicích pacientům monoteistických náboženství je umožněno, dle zdravotního stavu, dodržovat jejich výživová specifika. Zajištěno je to především vegetariánskou dietou, ale častěji se tato situace řeší dovozem vhodné stravy rodinou pacienty. Na základě výsledků šetření a zodpovězení výzkumných otázek můžeme konstatovat, že stanovený cíl práce byl splněn.

6. Závěr

Potřeba výživy je nenahraditelnou potřebou každé živé bytosti. Proto bychom se jako sestry měli zajímat o potřeby svých pacientů. Pacienti monoteistických vyznání (judaismus, islám, křesťanství) mají odlišné požadavky na stravu, u některých jsou požadavky kladené na sestru vyšší (judaismus, islám), u některých téměř žádné (křesťanství). Vždy se dá alespoň trochu vyhovět, ale musí se chtít. I tím napomůžeme k jejich spokojenosti. I když nebude sestra znát specifika pacientovi víry, pomůže mu svou tolerancí a snahou o pochopení jeho zvyků. Vzájemným respektem se naučíme brát ohled na jiné kultury a vycházet jim v rámci možností vstříc. Vždy bychom k nim měli zaujímat individuální přístup jako ke každému jinému pacientovi a vytvořit si vzájemnou přátelskou atmosféru. Dobrá atmosféra přinese uvolnění na obou stranách.

Cílem práce bylo zjistit, jak je zajišťována potřeba výživy u pacientů monoteistických náboženství. Pro splnění tohoto cíle byly stanoveny výzkumné otázky:

1. Znají nutriční terapeuti v nemocnicích výživové zvláštnosti u monoteistických náboženství?
2. Je v nemocnicích pacientům monoteistických náboženství umožněno, dle zdravotního stavu, dodržovat jejich výživová specifika?

Na výzkumné otázky bylo odpověděno a tím byl cíl této práce splněn. Zjistili jsme, jak je zajišťována potřeba výživy u pacientů monoteistických náboženství (judaismus, islám, křesťanství). K tomu pomohly tři výzkumné soubory (zástupci monoteistických náboženství, sestry a nutriční terapeuti), díky nim se daly porovnat některé odpovědi a dozvěděli jsme se zajímavé skutečnosti.

Výsledky šetření mohou být využity ke zkvalitnění uspokojování potřeby výživy u pacientů monoteistických náboženství. Na základě výsledků šetření byl vytvořen informační materiál se základními požadavky pacientů monoteistických náboženství na hospitalizaci, který bude rozeslán elektronickou podobou do zkoumaných nemocnic.

7. Seznam použitých zdrojů

1. FIALA, P., HANUŠ, J., VYBÍRAL, J. *Autorita v Abrahamských náboženstvích*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2004. 122 s. ISBN 80-7325-052-7.
2. FILIPI, P., A KOL. *Malá encyklopedie evangelických církví*. 1. vyd. Praha: Libri, 2008. 159 s. ISBN 978-80-7277-378-7.
3. GOMBÁROVÁ, J. Islám. *Florence*. Praha: Ambit Media, 2009, roč. 5, č. 2, s. 34-37. ISSN 1801-464 X.
4. HEROLDOVÁ, L. *Velikonoční zvyky*. (on-line). Dostupné z: http://www.spankboy.cz/x/velikonocni_zvyky.htm, [cit. 2009-11-20].
5. KEENE, M. *Světová náboženství*. 1. vyd. Praha: Knižní klub, 2002. 192 s. ISBN 80-242-0983-7.
6. KIRSTE, R., SCHULTZE, H., TWORUSCHKA, U. *Svátky světových náboženství*. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 2002. 128 s. ISBN 80-7021-588-7.
7. KLÍMOVÁ-PUMEROVÁ, K. *Mužům vstup zakázán*. 1. vyd. Praha: Portál, 2005. 240 s. ISBN 80-7178-995-X.
8. KOCOURKOVÁ, J. *Jiný kraj, jiný mrav*. 1. vyd. Praha: Olympia, 2003. 166 s. ISBN 80-7033-774-5.
9. KŘIKAVOVÁ, A., MENDEL, M., A KOL. *Islám ideál a skutečnost*. 2. roz. a aktual. vyd. Praha: Baset, 2002. 311 s. ISBN 80-86223-71-X.
10. LAWRENCE, B. *O Koránu*. 1. vyd. Praha: BETA, 2007. 239 s. ISBN: 978-80-7306-316-0.
11. LUNDE, P. *Islám*. 1. vyd. Praha: Euromedia Group k. s. – Knižní klub, 2004. 192 s. ISBN 80-242-1093-2.
12. MCLOUGHLIN, S., A KOL. *Světová náboženství v kostce*. 1. vyd. Dobřejiovice: Rebo Productions, 2005. 320 s. ISBN 80-7234-446-3.
13. NEWMAM, J., SIVAN, G. *Judaismus od A do Z*. 1. vyd. Praha: Sefer, 2004. 285 s. ISBN 80-900895-3-4.
14. OSTŘANSKÝ, B. *Malá encyklopedie islámu a muslimské společnosti*. 1. vyd. Praha: Libri, 2009. 255 s. ISBN 978-80-7277-404-3.

15. PARTRIDGE, CH. *Encyklopedie nových náboženství*. 1. vyd. Praha: Knižní klub, 2006. 448 s. ISBN: 80-242-1605-1.
16. PÖHLMANN, H, G., STERN, M. *Desatero v životě židů a křesťanů*. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 2006. 200 s. ISBN 80-7021-783-9.
17. ROKYTA, R., MAREŠOVÁ, D., TURKOVÁ, Z. *Somatologie I. a II.* 2. vyd. Praha: EUROLEX BOHEMIA, 2002. 264 s. ISBN: 80-86432-49-1.
18. ROZSYPALOVÁ, M., ŠAFRÁNKOVÁ, A. *Ošetrovatelství I.* 1. vyd. Praha: Informatorium, 2002. 231 s. ISBN: 80-86073-96-3.
19. RYŠLINKOVÁ, M. Česká sestra v Saúdské Arábii. *Diagnóza*. Praha: PROMEDIAMOTION, 2009, roč. 5, č. 4, s. 28-29. ISSN 1801-1349.
20. RYŠLINKOVÁ, M. Česká sestra v Saúdské Arábii II. *Diagnóza*. Praha: PROMEDIAMOTION, 2009, roč. 5, č. 5, s. 24-26. ISSN 1801-1349.
21. SCHNEIDER, L. *Klíč k Tóře*. 1.vyd. Ostrava: A-ALEF, 2000. 176 s. ISBN 80-85237-90-3.
22. SPENCER, R. *Islám bez závoje*. 1. vyd. Praha: TRITON, 2006. 236 s. ISBN 80-7254-761-5.
23. STERN, M. *Svátky v životě Židů*. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 2002. 248 s. ISBN 80-7021-551-8.
24. ŠEDINOVÁ, J. České zdravotnictví a judaismus. *Florence*. Praha: Ambit Media, 2009, roč. 5, č. 5, s. 34-37. ISSN 1801-464 X.
25. ŠPIRUDOVÁ, L., BURSOVÁ, J., TOMANOVÁ, D., A KOL. E. *Multikulturní ošetrovatelství ve vzdělání sester na středních a vyšších zdravotnických školách*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci lékařská fakulta pedagogická fakulta, 2002. 182 s. ISBN: není uvedeno.
26. TOMLIN, G. *Sedm hlavních hříchů a jak je překonávat*. 1. vyd. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2009. 143 s. ISBN 978-80-7195-249-7.
27. TRACHTOVÁ, E., A KOL. *Potřeby nemocného v ošetrovatelském procesu*. 2. vyd. Brno: Národní centrum ošetrovatelství a nelékařských zdravotnických oborů, 2006. 186 s. ISBN 80-7013-324-4.

28. VELKOBORSKÁ, J., SMUTNÁ, J. Základy ošetřování pacientů islámské komunity. *Sestra*. Praha: Mladá fronta, 2009, roč. 19, č. 3, s. 22-23 . ISSN 1210-0404.
29. *Zide_v_ceske_republice*. (on-line). Dostupné z: http://krajane.czu.cz/geografie-nab/doku.php?id=zide_v_ceske_republice#pocet_zidu_v_cr, [cit. 2009-09-16].
30. *Zvyky a tradice v Kloužovicích-jaro*. (on-line). Dostupné z: <http://www.web-mmcomp.cz/klouzovice/jaro.htm>, [cit. 2009-11-16].
31. *Zvyky a tradice v Kloužovicích-zima*. (on-line). Dostupné z: <http://www.web-mmcomp.cz/klouzovice/zima.htm>, [cit. 2009-11-16].

8. Klíčová slova

monoteistická náboženství

judaismus

křesťanství

islám

výživa

sestra

pacient

potřeba

9. Přílohy

Příloha 1 Otázky polostandardizovaných rozhovorů

Příloha 2 Zkratky

Příloha 3 Přepisy polostandardizovaných rozhovorů

Příloha 1 Otázky polostandardizovaných rozhovorů

Zástupci monoteistických náboženství:

1. Má Vaše víra nějaká specifika v oblasti stravování?
2. Jaké zásady vyžaduje Vaše víra, především v oblasti stravování?
3. Trváte na jejich striktním dodržování? Jaké zásady dodržujete?
4. Má porucha zdraví vliv na dodržování zásad v oblasti stravování?
5. Byl/ jste již hospitalizován?
6. Jaké máte zkušenosti s uspokojováním potřeby výživy při hospitalizaci?
7. Byl jste tam spokojen?
8. Měl jste možnost si zvolit stravu odpovídající Vašim zvyklostem?
  - a) Máte nějaká oblíbená jídla (tekutiny)?
  - b) Máte nějaká neoblíbená jídla (tekutiny)?
  - c) Jíte pravidelně? Kolikrát denně?
  - d) Kolik tekutin za den vypijete?
  - e) V kolik hodin snídáte, obědváte a večeříte?
  - f) Máte nějaké stravovací rituály?
  - g) Je nějaké jídlo, jehož konzumace je Vaší kulturou přísně zakázána?

Sestry (interní a chirurgické oddělení):

1. Setkáváte se často s pacienty vyznávajícími monoteistická náboženství?
2. Jaká monoteistická náboženství pacienti, se kterými jste se setkala, vyznávali?
3. Jaké s těmito pacienty máte zkušenosti?
4. Vyžadují nějaká specifika v oblasti stravování? Jaká konkrétní?
  - a) Vyžadují nějakou speciálně upravenou stravu?
  - b) Odmítají přijímat některé potraviny a jaké?
  - c) Provádějí nějaké rituály před jídlem a jaké?
5. Umožňujete těmto pacientům konzultaci s nutričním terapeutem?
6. Je možná konzultace rodiny s nutričním terapeutem?
7. Je umožněno, aby si pacienti zajistili dovoz pro ně vhodné stravy (rodina, organizace)?

8. Mají pacienti možnost výběru stravy?
9. Je možné si objednat bezmasou stravu?
10. Mohou si pacienti říci, které potraviny nejedí a tím je nebudou dostávat?

Nutriční terapeuti:

1. Setkáváte se často s pacienty vyznávajícími monoteistická náboženství?
2. Jaká monoteistická náboženství pacienti, se kterými jste se setkala, vyznávali?
3. Znáte výživová specifika daných náboženství?
  - a) Vyžadují nějakou speciálně upravenou stravu?
  - b) Odmítají příjem některých potravin a jakých?
  - c) Provádějí nějaké rituály před jídlem a jaké?
4. Máte dobrou spolupráci s odděleními?
5. Dozvíte se, že je v nemocnici pacient, který vyznává určitou víru a potřeboval by konzultaci s Vámi?
6. Může s Vámi konzultovat i rodina pacienta?
7. Máte možnost takovou situaci řešit? Pokud ano, tak jak?
8. Máte pro tyto pacienty nějaké speciální dietu, které by vyhovovaly jejich specifickým?
9. Máte nějakou dietu odpovídající košer stravě, a co obsahuje?
10. Máte nějakou dietu odpovídající specifickým a zásadám islámu?
11. Máte nějakou dietu vhodnou pro pacienta křesťanského vyznání?
12. Je ve Vaší kuchyni umožněno připravovat odděleně mléčnou a masitou stravu?
13. Je možné si objednat bezmasou stravu?
14. Mohou si pacienti říci, které potraviny nejedí a tím je nebudou dostávat?

Příloha 2 Zkratky

SCh-St1 Sestra chirurgické oddělení 1 – nemocnice Strakonice

SCh-St2 Sestra chirurgické oddělení 2 – nemocnice Strakonice

SI-St1 Sestra interní oddělení 1 – nemocnice Strakonice

SI-St2 Sestra interní oddělení 2 – nemocnice Strakonice

SCh-Pt1 Sestra chirurgické oddělení 1 – nemocnice Prachatice

SCh-Pt2 Sestra chirurgické oddělení 2 – nemocnice Prachatice

SI-Pt1 Sestra interní oddělení 1 – nemocnice Prachatice

SI-Pt2 Sestra interní oddělení 2 – nemocnice Prachatice

SCh-JH1 Sestra chirurgické oddělení 1 – nemocnice Jindřichův Hradec

SCh-JH2 Sestra chirurgické oddělení 2 – nemocnice Jindřichův Hradec

SI-JH1 Sestra interní oddělení 1 – nemocnice Jindřichův Hradec

SI-JH2 Sestra interní oddělení 2 – nemocnice Jindřichův Hradec

SCh-Pi1 Sestra chirurgické oddělení 1 – nemocnice Písek

SCh-Pi2 Sestra chirurgické oddělení 2 – nemocnice Písek

SI- Pi1 Sestra interní oddělení 1 – nemocnice Písek

SI- Pi2 Sestra interní oddělení 2 – nemocnice Písek

SCh-Ta1 Sestra chirurgické oddělení 1 – nemocnice Tábor

SCh-Ta2 Sestra chirurgické oddělení 2 – nemocnice Tábor

SI-Ta1 Sestra interní oddělení 1 – nemocnice Tábor

SI-Ta2 Sestra interní oddělení 2 – nemocnice Tábor

SCh-CK1 Sestra chirurgické oddělení 1 – nemocnice Český Krumlov

SCh-CK2 Sestra chirurgické oddělení 2 – nemocnice Český Krumlov

SI-CK1 Sestra interní oddělení 1 – nemocnice Český Krumlov

SI-CK2 Sestra interní oddělení 2 – nemocnice Český Krumlov

NT-St Nutriční terapeut – nemocnice Strakonice

NT-Pt Nutriční terapeut – nemocnice Prachatice

NT-JH Nutriční terapeut – nemocnice Jindřichův Hradec

NT-Pi Nutriční terapeut – nemocnice Písek

NT-Ta Nutriční terapeut – nemocnice Tábor

NT-CK Nutriční terapeut – nemocnice Český Krumlov

Příloha 3 Přepisy polostandardizovaných rozhovorů

Rozhovory se sestrami (chirurgické a interní oddělení) nemocnice Strakonice:

SCh-St1: Sestra chirurgické oddělení 1 – nemocnice Strakonice

SCh-St2: Sestra chirurgické oddělení 2 – nemocnice Strakonice

SI-St1: Sestra interní oddělení 1 – nemocnice Strakonice

SI-St2: Sestra interní oddělení 2 – nemocnice Strakonice

1. Setkáváte se často s pacienty vyznávajícími monoteistická náboženství?

SCh-St1: Nevím, která to jsou. Odpověď po vyjmenování: Ne setkáváme.

SCh-St2: Moc ne, pouze s křesťany.

SI-St1: Spíše ne, ale nevím, o která jde. Odpověď po vysvětlení: Ne.

SI-St2: Ne.

2. Jaká monoteistická náboženství pacienti, se kterými jste se setkala, vyznávali?

SCh-St1: Nevím, nemám zkušenosti.

SCh-St2: Křesťanství.

SI-St1: Nevím.

SI-St2: Nevím, o co jde. Odpověď po vysvětlení: Tak s nimi jsem se nesetkala.

3. Jaké s těmito pacienty máte zkušenosti?

SCh-St1: Nemám žádné.

SCh-St2: Malé, bezproblémoví pacienti.

SI-St1: Žádné.

SI-St2: Žádné, jsem se s nimi nesetkala.

4. Vyžadují nějaká specifika v oblasti stravování? Jaká konkrétní?

SCh-St1: Nevím.

SCh-St2: Ano, v pátek nejedí maso.

SI-St1: Nemám tušení.

SI-St2: To nevím, ale asi ano.

a) Vyžadují nějakou speciálně upravenou stravu?

SCh-St1: Nevím.

SCh-St2: Asi ne.

SI-St1: Nemám tušení.

SI-St2: Nevím.

b) Odmítají přijímat některé potraviny a jaké?

SCh-St1: Nevím.

SCh-St2: Ano, v pátek maso.

SI-St1: Nevím, asi ano.

SI-St2: Asi ano jako většina pacientů. Každý něco nejí.

c) Provádějí nějaké rituály před jídlem a jaké?

SCh-St1: Nevím.

SCh-St2: Nevím.

SI-St1: To nevím.

SI-St2: Asi ano, ale jaké nevím.

5. Umožňujete těmto pacientům konzultaci s nutričním terapeutem?

SCh-St1: Ano, mají možnost s ním hovořit.

SCh-St2: Ano.

SI-St1: Umožnilo by se.

SI-St2: Samozřejmě.

6. Je možná konzultace rodiny s nutričním terapeutem?

SCh-St1: Rodina má možnost konzultace.

SCh-St2: Pokud mají zájem, tak ano.

SI-St1: To nevím, nesetkala jsem se, že by rodina chtěla mluvit s nutričním terapeutem.

SI-St2: Možnost by byla, ale zájem asi není.

7. Je umožněno, aby si pacienti zajistili dovoz pro ně vhodné stravy (rodina)?

SCh-St1: Je to umožněno, dle zdravotního stavu.

SCh-St2: Asi ano.

SI-St1: Myslím, že ano.

SI-St2: Ano, rodiny nosí pacientům jídlo.

8. Mají pacienti možnost výběru stravy?

SCh-St1: Mají.

SCh-St2: Ano.

SI-St1: když nemají dietu, tak ano.

SI-St2: Ano, ze čtyř jídel, pokud nemají nějakou dietu.

9. Je možné si objednat bezmasou stravu?

SCh-St1: Je.

SCh-St2: Je možno.

SI-St1: Ano.

SI-St2: Ano, není problém.

10. Mohou si pacienti říci, které potraviny nejedí a tím je nebudou dostávat?

SCh-St1: Mohou, bývá jim vyhověno.

SCh-St2: Ano, konzultují s nutriční terapeutkou.

SI-St1: Mohou.

SI-St2: Mohou, zajistíme nutriční terapeutku.

Rozhovory se sestrami (chirurgické a interní oddělení) nemocnice Prachatice:

SCh-Pt1: Sestra chirurgické oddělení 1 – nemocnice Prachatice

SCh-Pt2: Sestra chirurgické oddělení 2 – nemocnice Prachatice

SI-Pt1: Sestra interní oddělení 1 – nemocnice Prachatice

SI-Pt2: Sestra interní oddělení 2 – nemocnice Prachatice

1. Setkáváte se často s pacienty vyznávajícími monoteistická náboženství?

SCh-Pt1: Ne.

SCh-Pt2: Nevím, co to znamená? Po vysvětlení: Nešetkáváme.

SI-Pt1: Monoteistická náboženství? Odpověď po vyjmenování daných náboženství: Nešetkáváme.

SI-Pt2: Občas ano, s křesťany.

2. Jaká monoteistická náboženství pacienti, se kterými jste se setkala, vyznávali?

SCh-Pt1: Žádná, nešetkala jsem se s tím.

SCh-Pt2: Nešetkala jsem se.

SI-Pt1: Nikdy jsem se nešetkala.

SI-Pt2: Křesťanství.

3. Jaké s těmito pacienty máte zkušenosti?

SCh-Pt1: Žádné.

SCh-Pt2: Žádné nemám.

SI-Pt1: Zkušenosti s nimi nemáme.

SI-Pt2: Dobré, nic zvláštního nevyžadují.

4. Vyžadují nějaká specifika v oblasti stravování? Jaká konkrétní?

SCh-Pt1: Nevím.

SCh-Pt2: Asi ano, ale nevím.

SI-Pt1: To nevím ale asi nějaká ano.

SI-Pt2: Nevyžadují.

a) Vyžadují nějakou speciálně upravenou stravu?

SCh-Pt1: Asi ne.

SCh-Pt2: Ne.

SI-Pt1: Nevím.

SI-Pt2: Nevyžadují, jen v pátek nechtějí maso.

b) Odmítají přijímat některé potraviny a jaké?

SCh-Pt1: To nevím.

SCh-Pt2: Ano, ale nevím jaké.

SI-Pt1: Nejspíš ano, ale konkrétně nevím.

SI-Pt2: Ne.

c) Provádějí nějaké rituály před jídlem a jaké?

SCh-Pt1: Asi ne.

SCh-Pt2: Nevím.

SI-Pt1: Možná ano, ale nevím.

SI-Pt2: Myslím, že ne.

5. Umožňujete těmto pacientům konzultaci s nutričním terapeutem?

SCh-Pt1: To nevím.

SCh-Pt2: Umožňujeme.

SI-Pt1: Ano, jako každému pacientovi.

SI-Pt2: Ano, každý má možnost.

6. Je možná konzultace rodiny s nutričním terapeutem?

SCh-Pt1: Nevím.

SCh-Pt2: Ano, když je zájem.

SI-Pt1: Nečetkali jsme se, ale asi ano.

SI-Pt2: Pokud je zájem, tak ano, ale nečetkala jsem se, že by rodina chtěla konzultovat.

7. Je umožněno, aby si pacienti zajistili dovoz pro ně vhodné stravy (rodina)?

SCh-Pt1: Asi ano.

SCh-Pt2: Ano, hlavně rodiny jim vozí jídlo.

SI-Pt1: Ano, rodiny pacientům jim vozí, na co mají chuť.

SI-Pt2: Ano, setkala jsem se s rodinou.

8. Mají pacienti možnost výběru stravy?

SCh-Pt1: Mají.

SCh-Pt2: Ne, mají dané diety.

SI-Pt1: Ano, mají možnost.

SI-Pt2: Ne, je to podle diety, pouze pacienti v špatném stavu možnost výběru mají.

9. Je možné si objednat bezmasou stravu?

SCh-Pt1: Ano.

SCh-Pt2: Samozřejmě.

SI-Pt1: Je možno.

SI-Pt2: Je to možné.

10. Mohou si pacienti říci, které potraviny nejedí a tím je nebudou dostávat?

SCh-Pt1: Ano.

SCh-Pt2: Mohou.

SI-Pt1: Ano, je to možné.

SI-Pt2: Většinou ano, záleží na stavu pacienta a dietě.

Rozhovory se sestrami (chirurgické a interní oddělení) nemocnice Jindřichův Hradec:

SCh-JH1: Sestra chirurgické oddělení 1 – nemocnice Jindřichův Hradec

SCh-JH2: Sestra chirurgické oddělení 2 – nemocnice Jindřichův Hradec

SI-JH1: Sestra interní oddělení 1 – nemocnice Jindřichův Hradec

SI-JH2: Sestra interní oddělení 2 – nemocnice Jindřichův Hradec

1. Setkáváte se často s pacienty vyznávajícími monoteistická náboženství?

SCh-JH1: Neseťkáváme.

SCh-JH2: Ne, nijak se neprojevují.

SI-JH1: Neseťkáváme, ani se na to neptáme.

SI-JH2: Neseťkáváme.

2. Jaká monoteistická náboženství pacienti, se kterými jste se setkala, vyznávali?

SCh-JH1: Neseťkala jsem se.

SCh-JH2: Nevím, neseťkala jsem se s tím.

SI-JH1: Neptáme se.

SI-JH2: Vůbec nevím, o co jde. Odpověď po vysvětlení: Nesetkala jsem se.

3. Jaké s těmito pacienty máte zkušenosti?

SCh-JH1: Žádné, lidé většinou o svém vyznání neřeknou.

SCh-JH2: Žádné, nesvěřují se.

SI-JH1: Zkušenosti s nimi nemáme.

SI-JH2: Žádné nemám.

4. Vyžadují nějaká specifika v oblasti stravování? Jaká konkrétní?

SCh-JH1: S monoteistickými pacienty nemám zkušenosti a ani neznám jejich specifika.

SCh-JH2: To netuším.

SI-JH1: Křesťané v pátek nejedí maso, jinak nevím.

SI-JH2: Nevyžadují.

a) Vyžadují nějakou speciálně upravenou stravu?

SCh-JH1: Nevím.

SCh-JH2: Asi ne.

SI-JH1: Nevyžadují.

SI-JH2: Nevím.

b) Odmítají přijímat některé potraviny a jaké?

SCh-JH1: To nevím.

SCh-JH2: Asi ano, ale nevím.

SI-JH1: To nevím, něco asi nejedí, ale konkrétně nevím.

SI-JH2: Asi ano, co nevím.

c) Provádějí nějaké rituály před jídlem a jaké?

SCh-JH1: Nevím.

SCh-JH2: To nevím.

SI-JH1: Nevím, možná ano.

SI-JH2: Nevím.

5. Umožňujete těmto pacientům konzultaci s nutričním terapeutem?

SCh-JH1: Určitě ano.

SCh-JH2: Samozřejmě.

SI-JH1: Ano, jako každému jinému pacientovi.

SI-JH2: Ano, není v tom problém.

6. Je možná konzultace rodiny s nutričním terapeutem?

SCh-JH1: Ano, ale zájem není.

SCh-JH2: Ano, ale nesetkala jsem se s tím.

SI-JH1: Ano.

SI-JH2: Když je zájem, tak ano.

7. Je umožněno, aby si pacienti zajistili dovoz pro ně vhodné stravy (rodina)?

SCh-JH1: Ano, umožňuje se.

SCh-JH2: Se souhlasem lékaře ano, pokud je to nezávadné.

SI-JH1: Ano.

SI-JH2: Ano, zajistí nutriční terapeut.

8. Mají pacienti možnost výběru stravy?

SCh-JH1: Ano.

SCh-JH2: Ano, po konzultaci s nutričním terapeutem.

SI-JH1: Ano, dle domluvy.

SI-JH2: Ano, domluva s nutričním terapeutem.

9. Je možné si objednat bezmasou stravu?

SCh-JH1: Je možno.

SCh-JH2: Ano.

SI-JH1: Pokud je zájem, tak ano.

SI-JH2: Ano.

10. Mohou si pacienti říci, které potraviny nejedí a tím je nebudou dostávat?

SCh-JH1: Mohou.

SCh-JH2: Ano samozřejmě, konzultace s nutričním terapeutem.

SI-JH1: Ano, záleží na domluvě.

SI-JH2: Spíše ne.

Rozhovory se sestrami (chirurgické a interní oddělení) nemocnice Písek:

SCh-Pi1: Sestra chirurgické oddělení 1 – nemocnice Písek

SCh-Pi2: Sestra chirurgické oddělení 2 – nemocnice Písek

SI- Pi1: Sestra interní oddělení 1 – nemocnice Písek

SI- Pi2: Sestra interní oddělení 2 – nemocnice Písek

1. Setkáváte se často s pacienty vyznávajícími monoteistická náboženství?

SCh-Pi1: Ano, velmi často.

SCh- Pi2: Občas.

SI- Pi1: Ne.

SI- Pi2: Moc ne.

2. Jaká monoteistická náboženství pacienti, se kterými jste se setkala, vyznávali?

SCh-Pi1: Křesťané, židé.

SCh- Pi2: Křesťanství.

SI- Pi1: Nevím, která tam patří. Odpověď po vysvětlení: Nejčastěji s křesťany s židy občas, s muslimem nikdy.

SI-Pi2: Občas křesťané.

3. Jaké s těmito pacienty máte zkušenosti?

SCh-Pi1: Velmi dobré, žádné konflikty při péči, co se jejich vyznání týče, jsem nikdy neměla.

SCh - Pi2: Dobré, bez problémů.

SI- Pi1: Jsou většinou bezproblémoví pacienti, pokud se vyskytne problém, tak většinou není spojen s vyznáním.

SI-Pi2: Zkušenosti mám dobré.

4. Vyžadují nějaká specifika v oblasti stravování? Jaká konkrétní?

SCh-Pi1: Ne, nesetkala jsem se.

SCh - Pi2: Většinou ne, nechtějí třeba maso.

SI- Pi1: Občas vyžadují výběr stravy, často si nepřejí nějaké druhy masa.

SI-Pi2: Nevyžadují.

a) Vyžadují nějakou speciálně upravenou stravu?

SCh-Pi1: Ne.

SCh - Pi2: Nevyžadují.

SI- Pi1: Spíše ne.

SI-Pi2: Ne.

b) Odmítají přijímat některé potraviny a jaké?

SCh-Pi1: Při stravování si vybírají z porce jen určité potraviny.

SCh - Pi2: Většinou ne, třeba nechají maso.

SI- Pi1: Ano, židé požadují bezmasou stravu.

SI-Pi2: Ne, jí to, co mají rádi.

c) Provádějí nějaké rituály před jídlem a jaké?

SCh-Pi1: Nesetkal jsem se.

SCh - Pi2: Ne.

SI- Pi1: Kromě modlitby, jsem se s žádným nesetkala.

SI-Pi2: Neprovádějí.

5. Umožňujete těmto pacientům konzultaci s nutričním terapeutem?

SCh-Pi1: Ano, ale nikdy mě pacient nepožádal, že by s ním chtěl hovořit.

SCh - Pi2: Ano.

SI- Pi1: Ano, mají možnost.

SI-Pi2: Samozřejmě.

6. Je možná konzultace rodiny s nutričním terapeutem?

SCh-Pi1: Ano, ale nesetkala jsem se s tím.

SCh - Pi2: Ano, ale zájem není.

SI- Pi1: Ano, ale já osobně jsem se ještě nesetkala, že by tuto možnost chtěl někdo z rodiny využít.

SI-Pi2: Je možnost, ale zkušenosti s tím nemám.

7. Je umožněno, aby si pacienti zajistili dovoz pro ně vhodné stravy (rodina)?

SCh-Pi1: Ano, po konzultaci se zdravotnickým personálem.

SCh - Pi2: Ano, po poradě s námi může rodina dovést vlastní stravu.

SI- Pi1: Možno je, ale je nutné vše prokonzultovat se zdravotnickým personálem a lékařem.

SI-Pi2: Ano, po konzultaci s lékařem a nutričním terapeutem.

8. Mají pacienti možnost výběru stravy?

SCh-Pi1: Ano, ale příliš této možnosti nevyužívají.

SCh - Pi2: Ano.

SI- Pi1: Ano, pokud není některé potraviny, tak jim rádi vyhovíme a nebudou je dostávat.

SI-Pi2: Možnost mají.

9. Je možné si objednat bezmasou stravu?

SCh-Pi1: Ano.

SCh - Pi2: Je možno.

SI- Pi1: Ano.

SI-Pi2: Není problém.

10. Mohou si pacienti říci, které potraviny nejedí a tím je nebudou dostávat?

SCh-Pi1: Ano, ale často se s tím nesetkáváme.

SCh - Pi2: Mohou.

SI- Pi1: Ano, vše mohou konzultovat s nutričním terapeutem a ten jim sestaví jídelníček dle jejich přání.

SI-Pi2: Ano, bývá jim vyhověno.

Rozhovory se sestrami (chirurgické a interní oddělení) nemocnice Tábor:

SCh-Ta1: Sestra chirurgické oddělení 1 – nemocnice Tábor

SCh-Ta2: Sestra chirurgické oddělení 2 – nemocnice Tábor

SI-Ta1: Sestra interní oddělení 1 – nemocnice Tábor

SI-Ta2: Sestra interní oddělení 2 – nemocnice Tábor

1. Setkáváte se často s pacienty vyznávajícími monoteistická náboženství?

SCh-Ta1: Ne, příliš často ne.

SCh-Ta2: Ano, ale nevidím moc rozdílu v ošetřování věřícího a nevěřícího pacienta.

SI-Ta1: Ano.

SI-Ta2: Docela ano.

2. Jaká monoteistická náboženství pacienti, se kterými jste se setkala, vyznávali?

SCh-Ta1: Křesťanství, judaismus, s muslimem jsem se nesečkala.

SCh-Ta2: Islám, judaismus a křesťanství.

SI-Ta1: Křesťanství, muslimové, judaismus.

SI-Ta2: Křesťany a židy.

3. Jaké s těmito pacienty máte zkušenosti?

SCh-Ta1: Velmi dobré.

SCh-Ta2: S muslimem jsem se setkala jednou, požadoval časté návštěvy konzultaci s lékařem a nechtěl maso, problémy s věřícími nemám.

SI-Ta1: Velmi dobré, nedorozumění jsou pouze malá, ale vždy se snažíme vyhovět.

SI-Ta2: Dobré, jsou bezproblémoví.

4. Vyžadují nějaká specifika v oblasti stravování? Jaká konkrétní?

SCh-Ta1: Ano, výběr masa, věřící judaismu si většinou přejí bezmasou stravu.

SCh-Ta2: Ano, vybírají s talíře jen některé potraviny, tak po domluvě objednáme třeba vegetariánskou stravu jako u muslimského pacienta.

SI-Ta1: Ne, nesetkala jsem se.

SI-Ta2: Ano, nechtějí maso.

a) Vyžadují nějakou speciálně upravenou stravu?

SCh-Ta1: Občas, vše záleží na zdravotním stavu pacienta.

SCh-Ta2: Ano, židé košer stravu nebo chtějí věřící bezmasou stravu.

SI-Ta1: Ano, židé košer stravu.

SI-Ta2: Speciální úpravu ne.

b) Odmítají přijímat některé potraviny a jaké?

SCh-Ta1: Ano, některé druhy masa, židé vepřové.

SCh-Ta2: Některé druhy mas, židé mléčné a masité pokrmy na jednom talíři.

SI-Ta1: Většinou maso nebo drží půst.

SI-Ta2: Židé nejedí vepřové.

c) Provádějí nějaké rituály před jídlem a jaké?

SCh-Ta1: Provádějí modlitbu, s ničím jiným jsem se nesetkala.

SCh-Ta2: Setkala jsem se pouze s modlitbou.

SI-Ta1: Modlitbu, muslimové a židé.

SI-Ta2: Modlitbu, pacienti židé.

5. Umožňujete těmto pacientům konzultaci s nutričním terapeutem?

SCh-Ta1: Ano, pokud si přejí.

SCh-Ta2: Ano, ale moc této možnosti nevyžadují.

SI-Ta1: Ano.

SI-Ta2: Mají možnost.

6. Je možná konzultace rodiny s nutričním terapeutem?

SCh-Ta1: Ano.

SCh-Ta2: Ano, ale toto si rodina vyřizuje přímo v zázemí jídelny s nutričním terapeutem.

SI-Ta1: Ano, ale často rodiny nekonzultují.

SI-Ta2: Ano, ale nebývá to zvykem.

7. Je umožněno, aby si pacienti zajistili dovoz pro ně vhodné stravy (rodina)?

SCh-Ta1: Možno je dle zdravotního stavu, ale nesetkali jsme se s tím.

SCh-Ta2: Ano, ale vždy dle zdravotního stavu a musí nás o tom informovat.

SI-Ta1: Ano, ale vždy musí konzultovat s ošetřujícím lékařem a zdravotnickým personálem.

SI-Ta2: Ano, ale zkušenosti s tím nemám.

8. Mají pacienti možnost výběru stravy?

SCh-Ta1: Ano.

SCh-Ta2: Ano, z nabídky kuchyně.

SI-Ta1: Ano.

SI-Ta2: Mají možnost.

9. Je možné si objednat bezmasou stravu?

SCh-Ta1: Ano.

SCh-Ta2: Je.

SI-Ta1: Ano, dietu vegetariánskou objednáme na požádání.

SI-Ta2: Je možno.

10. Mohou si pacienti říci, které potraviny nejedí a tím je nebudou dostávat?

SCh-Ta1: Ano, vždy se domluvíme, popřípadě konzultujeme s nutričním terapeutem.

SCh-Ta2: Ano.

SI-Ta1: Ano, a to i pacienti, kteří je nejedí z jiných důvodů než náboženských.

SI-Ta2: Ano, není v tom problém.

Rozhovory se sestrami (chirurgické a interní oddělení) nemocnice Český Krumlov:

SCh-CK1: Sestra chirurgické oddělení 1 – nemocnice Český Krumlov

SCh-CK2: Sestra chirurgické oddělení 2 – nemocnice Český Krumlov

SI-CK1: Sestra interní oddělení 1 – nemocnice Český Krumlov

SI-CK2: Sestra interní oddělení 2 – nemocnice Český Krumlov

1. Setkáváte se často s pacienty vyznávajícími monoteistická náboženství?

SCh-CK1: Ne, skoro vůbec se nesetkáváme.

SCh-CK2: Ne, nebo spíše o své víře nemluví.

SI-CK1: Moc ne, ale pokud si pacient přeje je to uvedeno v dokumentaci.

SI-CK2: Nesetkáváme.

2. Jaká monoteistická náboženství pacienti, se kterými jste se setkala, vyznávali?

SCh-CK1: Křesťanství, judaismus.

SCh-CK2: Židé, křesťané.

SI-CK1: Křesťané, židé.

SI-CK2: Křesťané, ale přímo se o tom neví.

3. Jaké s těmito pacienty máte zkušenosti?

SCh-CK1: Jako s jinými, neměli jsme problém ohledně vyznání.

SCh-CK2: Velmi dobré.

SI-CK1: Nemám žádné specifické, které by se týkaly vyznání.

SI-CK2: Dobré.

4. Vyžadují nějaká specifika v oblasti stravování? Jaká konkrétní?

SCh-CK1: To sestry neřeší, konzultuje s nutričním terapeutem, ten něco doporučí.

SCh-CK2: Nesetkala jsem se.

SI-CK1: Pokud ano, kontaktujeme nutričního terapeuta.

SI-CK2: Nevyžadují.

a) Vyžadují nějakou speciálně upravenou stravu?

SCh-CK1: Nečetkala jsem se.

SCh-CK2: Nevyžadují.

SI-CK1: Nečetkala jsem se s tím.

SI-CK2: Ne.

b) Odmítají přijímat některé potraviny a jaké?

SCh-CK1: Ano, vepřové maso nebo vyžadují zcela bezmasou dietu.

SCh-CK2: Ano, většinou maso.

SI-CK1: Někdy nechtějí maso nebo chtějí stravu z domova.

SI-CK2: Ne, jedí vše.

c) Provádějí nějaké rituály před jídlem a jaké?

SCh-CK1: Modlitbu.

SCh-CK2: Nečetkala jsem se.

SI-CK1: Ne, nečetkala jsem se.

SI-CK2: Neprovádějí.

5. Umožňujete těmto pacientům konzultaci s nutričním terapeutem?

SCh-CK1: Ano, vždy.

SCh-CK2: Ano, mají tu možnost.

SI-CK1: Ano.

SI-CK2: Ano, pokud mají zájem.

6. Je možná konzultace rodiny s nutričním terapeutem?

SCh-CK1: Ano.

SCh-CK2: Ano, ale nečetkala jsem se s tím, že by jí vyžadovaly.

SI-CK1: Ano.

SI-CK2: Ano, ale zájem není.

7. Je umožněno, aby si pacienti zajistili dovoz pro ně vhodné stravy (rodina)?

SCh-CK1: Ano, dle zdravotního stavu.

SCh-CK2: Ano, po dohodě s lékařem.

SI-CK1: Ano, dle zdravotního stavu, už jsem se setkal s dovozem stravy od rodiny u židů.

SI-CK2: Možnost je.

8. Mají pacienti možnost výběru stravy?

SCh-CK1: Ano, ze čtyř jídel.

SCh-CK2: Ano, po konzultaci s lékařem a nutričním terapeutem.

SI-CK1: Ano.

SI-CK2: Mají.

9. Je možné si objednat bezmasou stravu?

SCh-CK1: Ano.

SCh-CK2: Je možné.

SI-CK1: Ano.

SI-CK2: Není problém.

10. Mohou si pacienti říci, které potraviny nejedí a tím je nebudou dostávat?

SCh-CK1: Ano.

SCh-CK2: Samozřejmě.

SI-CK1: Ano, vyhovuje se jim.

SI-CK2: Mohou, není problém.

Rozhovor s nutriční terapeutkou nemocnice Strakonice:

NT-St: Nutriční terapeut – nemocnice Strakonice

1. Setkáváte se často s pacienty vyznávajícími monoteistická náboženství?

Ne, jen s křesťany, ale neví se o tom.

2. Jaká monoteistická náboženství pacienti, se kterými jste se setkala, vyznávali?

Křesťanství. Jednou jsem se asi setkala s muslimem, ale proběhlo to bez žádných komplikací, vyšlo se mu vstříc.

3. Znáte výživová specifika daných náboženství?

Trochu, židé a muslimové nejedí vepřové, jinak nevím, proto u nás dostanou výběrovou stravu.

a) Vyžadují nějakou speciálně upravenou stravu?

Ano, mají proto možnost výběru.

b) Odmítají příjem některých potravin a jakých?

Ano, židé a muslimové nejedí vepřové, křesťané v pátek nejedí maso.

c) Provádějí nějaké rituály před jídlem a jaké?

To nevím.

4. Máte dobrou spolupráci s odděleními?

Ano, jak ze strany pacientů, tak i sester.

5. Dozvíte se, že je v nemocnici pacient, který vyznává určitou víru a potřeboval by konzultaci s Vámi?

Ano, sestry to hlásí, ale nejde konkrétně o problematiku náboženství, ale spíše, že je nějaký problém ohledně stavování.

6. Může s Vámi konzultovat i rodina pacienta?

Ano, často se s tím setkávám.

7. Máte možnost takovou situaci řešit? Pokud ano, tak jak?

Ano, pokud bychom nedokázali připravit vyhovující stravu, musel by si pacient dovoz stravy zajistit sám.

8. Máte pro tyto pacienty nějaké speciální dietu, které by vyhovovaly jejich specifickým?

Ne, ale máme výběrovou stravu, což znamená možnost výběru ze čtyř jídel a stravu se v rámci možností snažíme upravit.

9. Máte nějakou dietu odpovídající košer stravě, co obsahuje?

Nemáme, co obsahuje nevím.

10. Máte nějakou dietu odpovídající specifikům a zásadám islámu?

Nemáme, nabídneme výběrovou stravu.

11. Máte nějakou dietu vhodnou pro pacienta křesťanského vyznání?

Ano, křesťanským svátkům se kuchyně přizpůsobuje, dodržuje se strava o vánocích, velikonocích i páteční možnost bezmasého jídla.

12. Je ve Vaší kuchyni umožněno připravovat odděleně mléčnou a masitou stravu?

Není.

13. Je možné si objednat bezmasou stravu?

Ano, zajištěno výběrovou stravou.

14. Mohou si pacienti říci, které potraviny nejedí a tím je nebudou dostávat?

Ano, obcházím si pacienty a řeším s nimi problémy týkající se stravy.

Rozhovor s nutriční terapeutkou nemocnice Prachatice:

NT-Pt: Nutriční terapeut – nemocnice Prachatice

1. Setkáváte se často s pacienty vyznávajícími monoteistická náboženství?

Ne, o jejich víře se nevím.

2. Jaká monoteistická náboženství pacienti, se kterými jste se setkala, vyznávali?

Nevím jejich víru neznám.

3. Znáte výživová specifika daných náboženství?

Ne, nepraktikuji je, při požadavku bych to musela dostudovat.

a) Vyžadují nějakou speciálně upravenou stravu?

Nevím, při potřebě bych to dostudovala.

b) Odmítají příjem některých potravin a jakých?

Pouze někteří odmítají maso, třeba židé nejedí vepřové, jinak nevím.

c) Provádějí nějaké rituály před jídlem a jaké?

Možná ano, ale nevím.

4. Máte dobrou spolupráci s odděleními?

Ano, spolupráce funguje, jsme propojeni přes počítač.

5. Dozvíte se, že je v nemocnici pacient, který vyznává určitou víru a potřeboval by konzultaci s Vámi?

O víře se nedozvíme, muselo by to být napsáno z oddělení a s tím jsem se nesetkala.

6. Může s Vámi konzultovat i rodina pacienta?

Ano, Setkáváme se s tím, ale spíše u onkologických pacientů.

7. Máte možnost takovou situaci řešit? Pokud ano, tak jak?

Ano řeší se, rodina může dovést tuto stravu a pacient je v nemocnici evidován jen na čaji.

8. Máte pro tyto pacienty nějaké speciální dietu, které by vyhovovaly jejich specifickým?

Nemáme, musela by být sepsána výběrová strava a s pacientem bych sestavila jídelníček.

9. Máte nějakou dietu odpovídající košer stravě, co obsahuje?

Ne, nesetkala jsem se s tím, ale při potřeby bych to dostudovala.

10. Máte nějakou dietu odpovídající specifikům a zásadám islámu?

Nemáme.

11. Máte nějakou dietu vhodnou pro pacienta křesťanského vyznání?

Ne, jen dodržujeme křesťanské svátky (vánoce, velikonoce), například o vánocích ryba, na Nový rok čočku...

12. Je ve Vaší kuchyni umožněno připravovat odděleně mléčnou a masitou stravu?

Ne, není možno.

13. Je možné si objednat bezmasou stravu?

Dle přání je možno udělat bezmasou stravu, ale v jídelníčku normálně není.

14. Mohou si pacienti říci, které potraviny nejedí a tím je nebudou dostávat?

Ano, na oddělení to napíší do počítače a mi to bereme v potaz.

Rozhovor s nutriční terapeutkou nemocnice Jindřichův Hradec:

NT-JH: Nutriční terapeut – nemocnice Jindřichův Hradec

1. Setkáváte se často s pacienty vyznávajícími monoteistická náboženství?

Nesetkáváme, nevíme o tom.

2. Jaká monoteistická náboženství pacienti, se kterými jste se setkala, vyznávali?

Nevíme.

3. Znáte výživová specifika daných náboženství?

Neznáme.

a) Vyžadují nějakou speciálně upravenou stravu?

Zatím jsme se nesetkali s pacienty, kteří by z náboženských důvodů vyžadovali speciálně upravenou stravu.

b) Odmítají příjem některých potravin a jakých?

Ano, třeba masa, ale konkrétně nevíme.

c) Provádějí nějaké rituály před jídlem a jaké?

Nevíme.

4. Máte dobrou spolupráci s odděleními?

Ano, máme.

5. Dozvíte se, že je v nemocnici pacient, který vyznává určitou víru a potřeboval by konzultaci s Vámi?

O víře se nedozvíme.

6. Může s Vámi konzultovat i rodina pacienta?

Dokud chtějí, tak ano.

7. Máte možnost takovou situaci řešit? Pokud ano, tak jak?

Částečně asi ano, rodina může dovést vhodnou stravu.

8. Máte pro tyto pacienty nějaké speciální dietu, které by vyhovovaly jejich specifikům?

Stravu se snažíme přizpůsobit stravovacím zvyklostem.

9. Máte nějakou dietu odpovídající košer stravě, co obsahuje?

Ne, co obsahuje, vím jen orientačně, není vepřové maso a musí se připravovat odděleně masitá a mléčná strava.

10. Máte nějakou dietu odpovídající specifikům a zásadám islámu?

Spíše ne.

11. Máte nějakou dietu vhodnou pro pacienta křesťanského vyznání?

Taky ne.

12. Je ve Vaší kuchyni umožněno připravovat odděleně mléčnou a masitou stravu?

Není možno.

13. Je možné si objednat bezmasou stravu?

To je možné.

14. Mohou si pacienti říci, které potraviny nejedí a tím je nebudou dostávat?

Ano mohou, vyjde se vstříc.

Rozhovor s nutriční terapeutkou nemocnice Písek:

NT-Pi: Nutriční terapeut – nemocnice Písek

1. Setkáváte se často s pacienty vyznávajícími monoteistická náboženství?

Ne, občas jsme kontaktováni odděleními, že pacient požaduje specifika ve stravě.

2. Jaká monoteistická náboženství pacienti, se kterými jste se setkala, vyznávali?

Křesťanství a judaismus.

3. Znáte výživová specifika daných náboženství?

Částečně, některá znám ale specifickým požadavkům pacienty téměř vždy můžeme vyhovět.

a) Vyžadují nějakou speciálně upravenou stravu?

Ano, košer strava u židů.

b) Odmítají příjem některých potravin a jakých?

Ano, některé druhy masa nebo vyžadují zcela bezmasou dietu.

c) Provádějí nějaké rituály před jídlem a jaké?

Ano, setkala jsem se s modlitbou před jídlem.

4. Máte dobrou spolupráci s odděleními?

Ano, pokud má pacient požadavky na výživu, vždy nás kontaktují.

5. Dozvíte se, že je v nemocnici pacient, který vyznává určitou víru a potřeboval by konzultaci s Vámi?

Ano, od sester na oddělení.

6. Může s Vámi konzultovat i rodina pacienta?

Ano, po domluvě schůzky se vždy rádi seznámíme, jak s požadavky pacienta, tak i jeho rodiny.

7. Máte možnost takovou situaci řešit? Pokud ano, tak jak?

Ano, domluvíme se s pacientem, nabídneme mu třeba bezmasou stravu nebo se domluví s rodinou na dovozu vlastní stravy.

8. Máte pro tyto pacienty nějaké speciální dietu, které by vyhovovaly jejich specifickým?

Vždy se s klienty osobně dohodneme.

9. Máte nějakou dietu odpovídající košer stravě, co obsahuje?

Ano, bez masa, košer strava je typická velmi náročnou úpravou, kterou v naší kuchyni nemůžeme z časových možností splnit.

10. Máte nějakou dietu odpovídající specifickým a zásadám islámu?

Nemáme.

11. Máte nějakou dietu vhodnou pro pacienta křesťanského vyznání?

Vše záleží na domluvě s pacientem, dá se vyhovět.

12. Je ve Vaší kuchyni umožněno připravovat odděleně mléčnou a masitou stravu?

Ano, ale není na to čas.

13. Je možné si objednat bezmasou stravu?

Ano.

14. Mohou si pacienti říci, které potraviny nejedí a tím je nebudou dostávat?

Nebudou dostávat potraviny, které určí, že nejedí. Vždy se snažíme vyhovět.

Rozhovor s nutriční terapeutkou nemocnice Tábor:

NT-Ta: Nutriční terapeut – nemocnice Tábor

Nutriční terapeutka rozhovor odmítla, nemá na takové zbytečnosti čas.

Rozhovor s nutriční terapeutkou nemocnice Český Krumlov:

NT-CK: Nutriční terapeut – nemocnice Český Krumlov

1. Setkáváte se často s pacienty vyznávajícími monoteistická náboženství?

Velmi zřídka.

2. Jaká monoteistická náboženství pacienti, se kterými jste se setkala, vyznávali?

Křesťané a židé.

3. Znáte výživová specifika daných náboženství?

Ano, máme i odbornou literaturu, do které v případě potřeby můžeme nahlédnout.

a) Vyžadují nějakou speciálně upravenou stravu?

Ano, židé košer stravu.

b) Odmítají příjem některých potravin a jakých?

Některé masité pokrmy, nejedí vepřové.

c) Provádějí nějaké rituály před jídlem a jaké?

Ne, nesetkala jsem se.

4. Máte dobrou spolupráci s odděleními?

Velmi dobrou.

5. Dozvíte se, že je v nemocnici pacient, který vyznává určitou víru a potřeboval by konzultaci s Vámi?

Ano, vždy.

6. Může s Vámi konzultovat i rodina pacienta?

Ano, po domluvě na určitém čase, většinou telefonicky domluvíme schůzku.

7. Máte možnost takovou situaci řešit? Pokud ano, tak jak?

Ano, konzultací a následnou domluvou, buď nabídneme stravu bez masa nebo příbuzní dovezou vlastní stravu.

8. Máte pro tyto pacienty nějaké speciální dietu, které by vyhovovaly jejich specifickým?

Ano, máme možnost výběru stravy, ale bohužel ne vždy můžeme vyhovět.

9. Máte nějakou dietu odpovídající košer stravě, co obsahuje?

Ano, obsahuje potraviny dle košer úpravy, mimo ryb.

10. Máte nějakou dietu odpovídající specifickým a zásadám islámu?

Moc se s muslimy nesetkáváme, ale hledáme řešení společně s pacientem.

11. Máte nějakou dietu vhodnou pro pacienta křesťanského vyznání?

Nesetkali jsme se u křesťanů s výrazně specifickou dietou, strava z požadavků křesťanství většinou vychází.

12. Je ve Vaší kuchyni umožněno připravovat odděleně mléčnou a masitou stravu?

Ano.

13. Je možné si objednat bezmasou stravu?

Je možno.

14. Mohou si pacienti říci, které potraviny nejedí a tím je nebudou dostávat?

Samozřejmě.